БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫ ЖЫҢАР!

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының
Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң,
ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң органы

1925 чылда үндезилетинген

1954 ОКТЯБРЬ 13 СРЕДА № 204 (3141)

ӨРТЭЭ 20 КОП.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНДЕ: Севастополь камгалалының чүс чылынга; Чаа черлерни ажыглалга киргени — колхозтарның орулгазын бедиткен; Казахстанда чаа тараалаң совхозтар; Он айларның программазындан ажыр хөмүр даш; Гектар бүрүзүнден үжен центнер дүжүт алган; Колхозчу ишчилерниң чедишкини (1 арын).

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ: С. Мзады.— «Октябрь 14 чылы» колхозта «Коммунист» деп хана солун. М. Чамбал-оол.—Партия чырыдышкынында организастыг өгелээшкинни улам быжыглаар (2 арын).

Кызылдың бүдүрүлгелеринде (2 арын).

М. Туровский—Орус чепсектиң алдарлыг тураскаалы (2 арын).

К. Хертек.—Кызыл районда культура албан черлериниң ажылы (2 арын).

П. Курченко.—Областа башкыларның хаочный өредилгези (3 арын).

И. Медээчи.—«Черби» колхозта чет пестерни дарый чайладыр (3 арын).

Б. Алексеев. — Колхоз бүрүзүнге тараа ны арыглаар, курганлыр механизастатыган шывыглыг шаннарны тудар (3 арын).

С. Баркалов. — МТС-териин машина-трактор паркының септелгезинге чогуур өйүнде белеткенир (3 арын).

БНО-нуң Бол Ассамблеязының тоску сессиязы (4 арын).

ПАРТИЙЖИ ДААЛГАЛАР

Партияның политиказы сиңнигип киртен шиитпирлериниң болгаш директивалардың күүселдези дээш туруштуг демиселди бүгү партия организацияларының, бүгү коммунистерниң кичээнгейиниң төвүнге тургузаарын, партия организациязы бүрүзүнүң дайынчы аргазын бүгү хемчег-биле бедидерин, партияның болгаш күрүнеениң сагыыга чурумун ам-даа улам быжыглаарын, организастыг ажылды экижидерин, четпестер-биле демиселге бүгү коммунистер идепкейлиг болган турарын СЭКП-ниң XIX съездизи негээн.

Партия бодунуң идеяларын болгаш шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш демиселге коммунист бүрүзүнүң бедик медерелдин-биле болгаш харысалгалыы-биле күштүг болуп келген. Коммунистиг партияның кежигүнүнүң бедик адын, коммунизм тургузуушкунунга партия кежигүннериниң авангардтыг ролюн улам бедик өдүрер төлээде, партия организациязы бүрүзүнүң хүн-бүрү ажыл-чорудулгазынга бүгү коммунистерниң идепкейлиг киржилгезин улам сырый организастаары негетинин турар.

Коммунистерни партияның болгаш күрүнеениң, хөй-ниитиниң амыдыралынга идепкейлиг киириштиреринин чугула чепсээ—партийжи даалгалар болур. Коммунист болза, партия организациязының кандыг бир даалгазын күүсетпишаан, ажылчы массаларның ортузунга херек кырында организакчы болгаш кижизидикчи ажылы-биле СЭКП кежигүнү болур бедик адын ылаптыы-биле бадыткаар, партияның программазын, оон Уставының негелделерин боттандырар дээш демиселге бодунуң херек кырында шынчы ажылын бүрүдип көргүзер ужурлуг. Партийжи даалгалар болза, партийжи-организастыг болгаш партийжи-политиктиг ажылдарны улам экижидери-биле, партия кежигүннериниң идей-теоретиктиг белеткелин, оларның ажыл-ишчи мергежилин бедидериниң херээ-биле чарылбас харылзаалыг. Маңаа партийжи даалгаларның амгы практиказы дүжүп турар. Ынчангаш партияның аңаа идегээн херээнге бодунуң күжүн, бүгү энергиязын бээри, бодунга онаашкан даалга бүрүзүнүң күүселдезин ыяавыла чедип алыр дээш бергелерден чалданмазы, харын ону ажып эрттери — коммунистиң чайлатынмас хүлээлгези.

Боттарының бүгү коммунистерин партия ажылынга идепкейлиг киириштирип, олар партийжи даалгаларны күүседип турар кылдыр чаңчыктырган эки ажылдыг эге организациялар бистиң областа бар. Оларның чижээнге Каа-Хем районнуң Ворошилов аттыг, Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук», Өвүр районнуң «Кызыл тук» колхозтарының партия организацияларын адаары чугула. Ылаңгыя Каа-Хем районнуң Ворошилов аттыг колхозунуң коммунистери партийжи амыдыралга идепкейлиг киржип турарлар. Коммунистерге бердинген партийжи даалгаларның күүселдезин хыныар ажыл ында багай эвес тургустунган. Ында коммунистер доктаамал партийжи даалгаларлыг болуп турары-биле чергелештир, оон ыңай ажылагыйжы болгаш политиктиг кампаниялардың үезинде амыдыралдың эргежок чугула негелделеринге холбаштырган немелде тур даалгаларны база-ла ап турарлар. Ол бүгү аңаа-ла өзү барымдаалаан чорук эвес дээрзин олар эки билип, бодунуң партия организациязының ажылынга херек кырында хөделишкиниг болгаш идепкейлиг ажылы-биле хүн-бүрү дузалажып турарлар. Бо чылдың күскү хову ажылдарының үезинде аңаа масса-политиктиг ажылдар үлегерлиг чорутунган. Оон түннелинде колхоз мал чемнериниң белеткелин болгаш тараа ажаап алышкынын чедишкиниг чоруткан.

Ынчалза-даа партийжи даалгаларның коммунистерге кижизидикчи ролюн чедир үнелеп көрбейн турар партия организациялары ам-даа хөй. Бай-Тайга районнуң Сталин аттыг колхозта коммунистернин хөй кезиинде партийжи даалгалар бердинмээн. Чамдык коммунистерге бердинген даалгалар оларның күзелин болгаш мергежилин барымдаалатынмаан. Боттарынга онаашкан даалгаларны коммунистер канчаар күүседип турарын партия организациязының бюрозу контрольдавайн келген. Чамдык кижилер агитаторларның санында каргилээн, а херек кырында колхозчулар ортузунга үр үениң дургузунда беседалар чорутпааннар. Партия организациязының секретары турган эш Бадан коммунистерден негелдени кошкадып, партийжи даалгаларны күүседиринге оларның харысалгалыг болур чоруун чавызаткан. Комсомол организациязының секретарында СЭКП кежигүнүнге кандидат эш Карыш ажылдап турар. Ол аныяк коммунистиң ажыл-ишчи мергежилин болгаш политиктиг өзүлдезин өерениш көөрү, оон ажылынга практиктиг дузаламчыны көргүзери, хүлээлгелиг ажылынга оон харысалгазын бедидери, оон ажылын контрольдаары болгаш хүн-бүрү углап баштаары партия организациязының секретарының сагыжынга-даа кирбээн.

Парторганизация секретары турган эш Бадан коммунистерниң идегелин багай күүседип, оон бодунга дааскан ажылды база-ла тоон көрбейн, шиитпирлерни болгаш салдынган сорулгаларны чедишкиниг күүседирин хандырары дээш ажылга инициативаны болгаш кызымак чорукту үндүрбейн, дыка салдынчак ажылдаан. Ынчангаш партия эге организациязының секретары хүлээлгезинден дүжүткен.

Дааскан ажылга бедик харысалгалыг болурунга кадрларны кижизидер талазы-биле ажылды СЭКП райкомнарының талазындан улам күштелдирер херек. Партияның райкомнары болгаш эге организациялары коммунистерге партийжи даалгалар шилип бээр херекти эренгейлеп көөр чорукту болдурбайн, а ону коммунист бүрүзүнүң кижизидилгезиниң болгаш ажыл-ишчи өзүлдезинин, массалар ортузунга партийжи ажылдарны экижидериниң чугула чепсээ кылдыр үнелеп көөрү, оон күүселдезинге үргүлчүнүң контролюн тургузары чугула.

Партия кежигүнү партияның шиитпирлериниң күүселдези дээш идепкейлиг дайынчы болур хүлээлгелиг. Коммунистиң талазы-биле үлегерлиг болза, партийжи даалгаларны оон херек кырында күүседип турарындан көстүр. Партийжи даалга бүрүзү партияның шиитпирлерин күүседириниң айтырыглары-биле холбашканын, партия кежигүннери партийжи даалгалардың турзун дээни аңаа-ла өзү барымдаалаан чорук эвес дээрзин коммунист бүрүзү медереп билир ужурлуг.

Партия эге организацияларының чаа соңгуткан секретарылары партийжи организастыг болгаш политиктиг ажылдарның моон соңгааргы практиказынга коммунистерниң идепкейлиг киржилгезин улам эки хандырар херек. Партия кежигүнү бүрүзүнүң хүн-бүрү ажыл-чорудулгазы ажылчы чоннарны бедик медерелдиг чоруктун болдынга, күш-ажылды коммунистиг өзү-биле көөрүнүң чаңчылынга кижизидери-биле чарылбас харылзаалыг. Кымга, кандыг ажылды дагзып болурун билир херек. Коммунистерниң политиктиг белеткелиниң болгаш ажылгыр мергежилиниң тус-тус онзагай байдалын барымдаалавышаан, оларны пропаганда ажылын, лекциялар, илеткелдер, беседалар, солун номчулгалары черударынга, хана солуннар болгаш агитхуудустар үндүреринге, көскү агитациялың өске-даа хевирлерин делгээринге, социалистиг чарыштың күүселдезин контрольдаарынга болгаш оон түннелин үндүреринге, хураллар айтырыглары белеткээринге болгаш хүн-бүрүнүң өске-даа партийжи даалгаларын күүседиринге идепкейлиг киириштирери чугула.

Коммунистерге оларның күүседип шыдаар, соонуургалдыг ажылдарын дагзыры эки түннелдерни бээр. Парторганизация секретары коммунист бүрүзүнүң өөрүлдеги шынарын билир ужурлуг. Ынчангаш партия кежигүнү кижи чаңгыс черге доктаавайн, политиктиг деннел, ажылгыр мергежил талазы-биле улам өрү көдүрүлген турзун дээш аңаа партийжи даалганы кичээнгейлии-биле таарыштыр бээри чугула. Партийжи даалгаларны өзү барымдаалап хуваарының практиказы ажыл-херекке чүгле хора чедирер дээрзин үттүп болбас.

Бир эвес партия организациязында иштики партийжи амыдырал хайныгып, партия кежигүннери тодаргай даалгалардыг болуп, ону эки күүседип турар болза, чүгле ол партия организациязы ажыл-агый, культура хөгжүлдезинин үлүртүлгазынга, массаларның политиктиг кижизидилгезинин херээнге улуг чедишкиннерлиг болур.

Чогаалчы Н. П. Бажанны Ленин ордени-биле шаңнаар дугайында

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң

ЧАРЛЫЫ

Уран-чечен литератураның талазы-биле алдар хавыязы дээш, төрүүнүнүң 60 бээр бежен харлаанын холбаштыр, чогаалчы Николай Платонович Бажанны Ленин ордени-биле шаңнаар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. ВОРОШИЛОВ.
ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Н. ПЕГОВ.

Москва, Бремль
1954 чылдың октябрь 9.

Совет Эвилелинде

Севастополь камгалалының чүс чылынга

КИЕВ. Украинаның найыслалының ажылчы чоннары Крым дайынының үезинде Севастопольдуң маадырлыг камгалалының 100 чылын калбаа-биле демдеглээринге белеткенин турар. Бүдүрүлгелерде, албан черлеринде, өөредилге черлеринде, культура ордуларында делгелгелерни организастап, орус далайжыларын мыадырлыг чаңчылдарының дугайында, Ада-чуруттуң Улуг дайынының чылдарында Севастопольдуң кайгамчыктыг камгалалының дугайында лекцияларны номчуп турар.

Хроникалдыг фильмнериниң киностудиязы № 47 «Радянська Украина» деп кино журналды белеткеп кылган. Ында 1854—55 чылдарда Севастополь камгалалы-биле холбашкан төөгүлүг черлерни болгаш Ада-чуруттуң Улуг дайынының чылдарында хоорайның маадырлыг камгалалын калбаа-биле көргүскен. Ам студиянның коллективи Севастополь дугайында документальдыг фильмни белеткеп турар.

(СЭТА).

Казахстанда чаа тараалаң совхозтар

АЛМА-АТА. Казах ССР-ниң Министрлер Чөвүлели Кустанай, Акмолинск, Кокчетав, Актюбинск, Барын-Казахстан болгаш Соңгу-Казахстан областарның күр болгаш өскүккан черлеринге 185 чаа тараалаң совхозтарны организастап тургузар деп шиитпирлээн. Чаа совхозтарның хөйү Кустанай области, ам аңаа 80 совхозтар тургустунар. Бо чазын аңаа организастаныы-биле кады 99 чаа тараалаң совхозтар турар. Чүгле Есильский районга 35 ажыдагыйлар тургустунар. Оларның аразында Маяковский аттыг совхозтуң шелу 38 муң гектар, Нахимов аттыг совхозтуң база ол хире, Гастелло аттыг совхозтуң—25 муң гектар.

Казах ССР-ниң Совхозтар министерствозунуң СЭТА-ның корреспондентизинге дыңнатканы болза, республикада чаа организастатынып турар совхозтарга «ГАЗ—69» деп 300 чиик автомашиналарны, чүк автомобильдерин, 100 автоприцептерни, 60 муң дөрбелчин метр ниити шолдуг эптеп алыр бажыңнарны тускайлап берген.

Бүгү республикага 1955 чылда ажыглалга киирери-биле шилип алган черлерге өлүмнеш каш чүс чаа совхозтарны организастаан турар.

(СЭТА).

Чаа черлерни ажыглалга киргени — колхозтарның орулгазын бедиткен

АЛМА-АТА. Тараанның дүжүттүү бедик база чаа черлерни ажыглалга киирип турган тараа бүдүрүлгезин улгаттырган чорук Казахстанның колхозтарының болгаш совхозтарының олча-ажыын дыка бедиткен.

Кустанай областың Тарановский районунуң Молотов аттыг колхозу дүжүт ажаан алышкынын доозуп, күрүнеге тараа белеткели-биле болгаш ажылдап бергени дээш МТС-биле натура төлевирин үзе саналган. Кызылтас тарылгазының кызыы одуруглуг болган хана-карактай тарыыр аргазын ажыглап, ол культураны тарыыр муң гектар хире күр черни ажыглалга киирип албышаан, көдээ ажыл-агый өртели тараанның ниити чыылдазын дыка улгаттырган. Ол колхоз күрүнеге 325 муң пуд тараанны, оон иштинде күрүнениң садып алырының чуруму-биле 195 муң пуд тараанны киирген. Эрткен чылдың деннели-биле алырга, ниити олча-ажыы барык-ла үш катап улгаткан болгаш беш миллион рубль четкен. Күш-хүнүнге акша төлевири ында 15 рубль болуп турар.

Келир чылдың чазынында тарыыры-биле колхоз 6 муң гектар чаа черлерни ажыглалга киирип ап турар.

Караганда областың Нуринский районунуң Молотов аттыг өдөө ажыл-агый өртели мурнунда андарган черлерден ортумаа-биле 100 пуд кызылтосты ажаап алган, ажыглалга киирип алган 800 гектар шеллен 150 пуд тараанны гектардан алган. Колхоз районда бир дугаар күрүнеге тараа дужаарының планын күүсеткен, МТС-тиң ажылдааны дээш натура төлевирин төлээн, үрезин болгаш мал чемнинин фондуларын үрүп белеткээн болгаш күрүнеге 120 муң пуд тараанны саткан. Көдээ ажыл-агый өртелиниң олча-ажыы ийи катап улгаткан.

Чөөн-Казахстан, Актюбинск, Павлодар, Соңгу-Казахстан, Акмолинск болгаш Казахстанның өске-даа областарының чүс-чүс колхозтары ам тараа бүдүрүлгезин улгаттырганындан миллион-миллион рубльдиң олча-ажыын ап турарлар.

(СЭТА).

Он айларның программазындан ажыр хөмүр даш

ШАХТЫ. (Каменск области). Мурнакчы шахталарның коллективтери октябрь байырлалынга бүдүрүлгечи чаа-чаа чедишкиннерлиг ужуражып турар.

«Шахтантроцит» трестинин № 46 шахтазы Каменск областың хөмүр даш бүдүрүлгелериниң бир дугаарында оттуларчүүл тывыжының талазы-биле он айларның планын күүсеткен. Мурнакчы шахтаның дагжылары октябрьның программазындан ажыр беш эшелон хөмүр даштыкаскан.

Ол ышкаш № 47 шахта он айларның бүдүрүлге онаалгазын күүсеткен.

«Комсомольская правда» шахтаның коллективи он айларның программазындан ажыр баштайгы эшелон хөмүр даштыны чүдүрүп чоруткан.

(СЭТА).

„Шипканың маадырлары“ деп чаа фильм

ЛЕНИНГРАД. Ленинградтың кино-студиязының («Ленфильм») болгаш уран-чечен фильмнериниң болгар киностудиязының («Болгарфильм») үндүргени «Шипканың маадырлары» деп чаа уран-чечен фильмниң хөй-ниити көрүлдези Ленинградтың кино бажыңынга болган. Бо болза, совет болгаш болгар кино уран-чүүлүнүң ажылдакчыларының баштайгы кады боттандырган кинозу болур.

Турк кулданыышкынынан болгар улуска хөделгени берген 1877—1878 чылдарының орус-турк дайынның болуушкуннарын ук чурук көргүзүп турар. Кино тыртыышкынының хөй кезиин Болгарияга болуушкуннар болуп турган черге тыртырган.

Эп-найыралдыг кады-ажылга болгар болгаш совет режиссерлар, операторлар, артистер, чурукчулар киржип турган. Фильмни тургузарын А. Первенцевтиң сценариязын өзүгаар ССРЭ-ниң улустуң артизи С. Васильев боттандырган.

(СЭТА).

ГИДРОЭЛЕКРОСТАНЦИЯЛАР ТУДУГЛАРЫНДА

Воткинск ГЭС-тиң тудуушкунунда

САЙГАТКА. (Молотов области). Воткинск ГЭС-тиң тудуушкунунуң талазы-биле «Камгэсстройнуң» начальнигиниң оралакчызы А. К. Икомасов СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседазында ол чаа гидробелдириниң тудуушкунунуң дугайын чугаалаан.

Воткинскиниң ГЭС-и болза, чуртта гидроэлектростанцияларның тудуушкунунуң эң улуглларының биреэзи болур. Ол тудугнуң комплексизинге: судно эрттер демир бетоннуг бир камерлиг ийи шлюз, суг мөөнүзээр плотина, ийи улуг онгарлыг чал болгаш ГЭС-тиң бажыңы киирип турар.

Суг мөөнүзээр плотина сугну 24 метр өрү көдүрер. Ынчангаш бодунуң хемчээлиниң талазы-биле Москва далайының хемчээлинден элээн каш катап улуг, бир улуг суг шыгжамыры Урал чаныңга тургустунган турар. Каманың суунуң деңнелиниң өрү көдүрлүүшкүнү судно чоруурунга улам чаагай байдалды тургузар.

Гидробелдирде чоруп турар ажылдарның улуунуң хемчээли Кама ГЭС-тиң тудуунда ажылдардан ийи катап улуг. Хем дүвүнден 20 миллион кубометр чедир дөвуракты казып үндүрери, чалга 16 миллион кубометр хире черни төгери, суг мөөнүзээр плотинага болгаш судно чоруур шлюзтүң тудуунга 1850 муң кубометр бетонну болгаш демир-бетонну салыры, он муң тонна демир конструкцияларны эптеп кылыры, дыка хөй муң тонна кан демирлерни аңаа тургузары негетинин турар.

Чер казар болгаш тудуг-монтаж ажылдарын күүседири-биле күчүлүг бүдүрүлгечи базаны тургузар херек. Автоматчытынган улуг бетон заводун, септелге-механика мастерскааларын, муң машина турар автогаражтарны, ыяш заводун, арматура болгаш тууйбу заводтарын болгаш өскеда бүдүрүлгелерни тударын айыткан.

Гидробелдириниң тудуушкунун Кама ГЭС-тиң бирги өөлчегниң объектилериниң тудугжуларынга дааскан. Оларның дыка хөй чаа тудугда кызымак күш-ажылдың үлегер-чижээн көргүзүп турарлар. Чижээ, экскаваторщиктер Неволин-биле Щадрин олар Кварсадан (Удмурт АССР) гидробелдирге чедир чазаглыг автомобиль орууны кылып ажылдавышаан, өөлчегде 500 кубометр чедир довуракты чүгүн боду дүжүрер автомашиналарга чүдүрүп, нормазын ийи ажыр күүседип турарлар. Бульдозеристер Плохов биле Кочуров, чолаачылар Дулькович, Глухов болгаш өскелерда бедик бүдүрүкчүлүг ажылдап турарлар.

Эш Сидоровтуң удуртуп турары № 2 участоктуң коллективи тудугжуларга чаа бажыңнарны тудуп турар. Дөрт ниити чуртталга черлери белен болгаш ам он ындыг тудугларны тудуп турарлар. 14 квартиралыг чуртталга бажыңнарының фундаментизин бетонныаарынга белеткел чорутунуп турар. Кварса станцияда 48 автомашиналар турар гаражты, котёль, механика мастерскааларын тудуп, чүк хүлээп алыр орук ажыл-агый черин калбартып турар.

Воткинскиниң ГЭС-ин тударынга бүгү чурт дузалап турар. Волжск (Марий АССР) хоорайдан тудугже ыяш бажыңнар, Стерлитамактан— каныпнутулар кагар бус маскалары, Воткинскиден болгаш Ижевскиден — янзы-бүрү станоктар кээп турар. Уралдың металлургтары тудугже соруттуг прокаттарны, Молотов областын ыяш белеткелчилери тудуг ыяштарын чорудуп берип турарлар.

(СЭТА).

Нарва ГЭС-тиң тудуушкуну

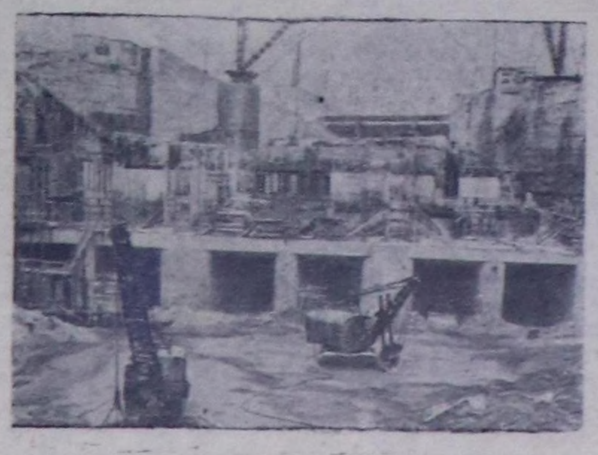

Эстонияда Нарва ГЭС-тиң бажыңының тудуушкуну. СЭТА-ниң пресслишези.

Горький ГЭС-тиң тудуушкуну

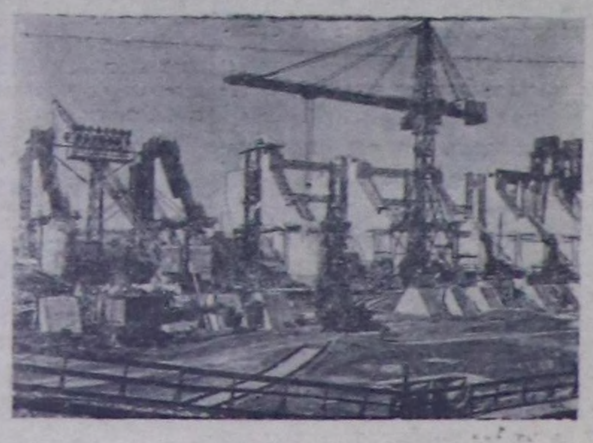

Горький ГЭС-тиң суг эрттирер плотиназының ниити хевири. СЭТА-ниң пресслишези.

Гектар бүрүзүнден үжен центнер дүжүт алган

ХОРУМ-ДАГ. (Телефон-биле). Чуртка тараа бүдүрерин улгаттыраарының, күр болгаш куруккан черлерни шиңгээдип алырының программазын айыткан СЭКП ТК февраль-март Пленумунуң докладын Чөөн-Хемчик районнуң колхозтары улуг өөдүрүлүшкүнге хүлээп алган, оны амыдыралга чедишкиниг боттандырып турар. Жданов аттыг колхоз бо чылын 200 гектар ажыг күр черлерни ажыглаан.

Монгуш Чүлдүмнүң 186 гектар участогу шуптузу күр черлер. Оон звенозу үрезинин эки арыглавышаан, үнүштүүнүн шынарын баш бурунгаар хынамчалыг көрген турган. Суттарылданы чазын чажарының-мурнунда бир, а чайын ийи катап организастаан, ол ышкаш кускү дүжүтту чидириг чокка алырынга звено чүткүлүг ажылдаан. Моон түннелинде ол звено участогунуң гектар бүрүзүнүн 30 центнер дүжүтту алган.

Колхозчу ишчилерниң чедишкини

ХАНДАГАЙТЫ. (Радио-биле). «Совет Тываның беш чылы» колхоз бо чылын гектар бүрүзүнден 15 центнер тараа алган, ол болза, Өвүр районнуң амгы байдалында багай эвес дүжүт болур. Күрүнеге тараа белеткээриниң планын колхоз сентябрьның 30-де ажыр күүсеткен, дүжүт алышкынының талазы-биле кезилдеп доосканн, а бастырылгазын 50 хуу чедирипкен.

Колхоз келир чылдың тарылгазынга 260 гектар чер аңдарар планын агротехникытиг негелделер өзүгаар ажыр күүсеткен. Ол ышкаш үрезин уруушкуну база чедишкиниг чоруп, октябрь 5-ке чедир 350 центнер тараа культураларын арыглап белеткээн.

Моон-биле кады ол колхоз ниитиниң малын өстүрер планны (чайгы чизе өзүгаар алырга) ажыр күүсеткен. Кышка белеткел база чедишкиниг боттанып турар, силос болгаш сиген белеткээрин бүрүн күүсеткен, шээр малдың 18, инектиң 6 кыштаглары септетинген, бо чайын 8 чаа кажаалар база туттунган.

Байлак авансылар

Улуг-Хем районнуң Маленков аттыг колхозунуң тараажылары бо чылын эки дүжүтту өстүргеш, ажаап алган. Бир күш-хүнүнге 4 килограмм 300 грамм тараа оналган.

Хову бригадазында ажылдап турар хереөжен эш Чанчыңмай өг-булези-биле кады 500 күш-хүнүн ажылдаан, баштайгы авансыга 2 тонна, колхозчу эш Баазан 199 күш-хүнүн ажылдаан, 792 килограмм, аттың тараа кестирер машиназының машинистизи эш К. Чамбал-оол 197 күш-хүнүнге 788 килограмм, чылтычы эш Комбу 3 тонна 300 килограмм, хойжу эш Самдан 1 тонна 304 килограмм, инек кадарчызы эш Сереп 1 тонна 560 килограмм, огород ажаакчызы эш Опа-Хуурак 1 тонна 92 килограмм тараанны алганнар.

* * *

Улуг-Хем районнуң Торгалыгда «Күш-ажылдың хостуу» колхоз 1954 чылда элбек дүжүтту ажаап алган болгаш күрүнеге ыяавыла дужаар тараа планын, МТС-тиң натура төлевирин 112 хуу күүсеткен. Колхозта ажаап алышкын үргүлчүлеп турар.

Колхозчулар В. Жаров 3446, Т. Шожукпан 2886, К. Чижит-оол 2620 килограмм кызылтасты баштайгы авансыга алганнар.

Социалистиг чарыштың түннелинде

Бедик бүдүрүкчүлүг күш-ажыл дээш калбарган социалистиг чарыштың түннелинде Кызылдың алгы заводунуң коллективи сентябрьда ниити продукция талазы-биле онаалдазын долдур, а бараанның продукциянының 108,8 хуу күүсеткен. Ол болза, байырлалга коллективтиң күш-ажылчы белээ. Ажылдың темпизи октябрьның баштайгы декадазында улам күштелген.

Чоннуң кадыы дээш кызымак ажылдакчы

Тере-Хөлде «Большевик» колхозта медпунктунуң акушерказы эш В. Глазырина чоннуң кадыкшылдыг чаагай амыдыралы дээш могаг чок демисежип турар. Ол Татар АССР-ге фельдшер-акушерка техникумун дооскан чылында Тывага келгеш, Шынаа көдээ Совединиң Кунгуртуг суурда үш чыл ажыр ажылдап турар. Хөй-ниитачы болгаш чонга өөлдек, оон ак-сеткилдиг күш-ажылын колхозчулар үнелеп турар.

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

„Октябрь 14 чылы“ колхозта „Коммунист“ деп хана солун

Каа-Хем районда «Октябрь 14 чылы» колхозта партия болгаш комсомол организацияларының органы «Коммунист» хана солун чыл эгезинден бээр 7 удаа үнген. Оон редколлегиязы солуннуң ажылын доктаамал болдурары дээш элээн хемчегларни ап турар. Колхоз бүдүрүлгезиниң адырларында ажылдың чоруп турарын, шалыпчыларның чедип алган көргүзүглерин, социалистиг чарыштың чамдык түннелдерин, мал чеми белеткээриниң болгаш дүжүт ажаал алышкынының үезинде ажылдың чоруп турарының дугайында материалдарны солуннуң дугаарларындан номчуп болур. Оон ыкай ажылдың четпестерин илередип бижээн чүүлдер база бар.

Редколлегияның кежигүннери эштер Кузнецов, Ленкова, Скребкова олар солунга бижиир материалдарны колхоз бүдүрүлгезинде боттуг чүүлдер-биле холбаштырып, херек кырында бар байдалды чырыдарын чедип алырын оралдажып келгеннер.

Солуннуң дугаарларында колхозчулар ортузунга таныдылга ажылын эки чорудун турар эштер Кулакова (коммунист) биле Натпит-оол (комсомолчу) оларның идепкейлиг ажылын демдеглеп бижигилээн. Оон-биле кады колхозчулар ортузунга таныдылга ажылын чорудар хүлээлгелиг тургаш, ону херекке албайн барган эштер Бычкова, Бадарчы, Малышев оларның дугайын база бижээн.

Хана солун ниитциниң өнчүзүн камгалаар сорулганы база салып турар. Чижээ, колхозтуң чаагай үнген чидигетараазынче бодунуң хаваннарын, куштарын салып кирип, тараанны чаза бастырып турган колхозчу Будоровкиниң, колхозтуң автомашиназын ком чок эдилел, ону чамдык үелерде ажыглалдан үндүрүп, ажыл шагы үзүп, ажылга эзирик кээп турган чолаачы Головиниң дугайын бижээн чүүлдерни солуннуң дугаарларындан көрүп болур.

Ындыг болза-даа, хана солуннуң ажылында четпестер база бар. Мурнакчыларның дуржулгазын нептередир, оларны өй-шаанда хана солунга чырыдар ажыл эренгей байдалдыг чоруп турар ийикпе колхозчу бүдүрүлгениң мурнакчылары чамдыкта солуннуң кичээнгейинден шуут дашкаарлай бергилээр таварылгалар бар. Чижээ, тулугда Салбаашканың, Санчат-оолдун; саанчылар Чашпайның, Бицураның; инек кадарчылары Ламажаптың, Шыровтун; хой кадарчылары Долгар биле Седиптиң; былаа ажаакчызы Малышеваның болгаш чылгычы Чаа-Хуурактың үлегерлиг ажылдары солуннуң арынныларындан бодунуң илергейлелин тыпшаан.

Хана солуннуң ажылында бар четпестер болза, ында партия организациязының (секретары эш Булатов) талазындан уурдулганың четпес тургустунганындан болган. Малга чем белеткээриниң, дүжүт ажаалдазының, күрүнеге тараа белеткелиниң, үрезин белеткелиниң, мал кыштаглаашкынынга белеткелдиң үезинде солуннуң ажылы улам күштелир ужурлуг. Ынчалзажок ук солуннуң чедиги үндүрүшкүү август 24-те болган. Оон бээр хана солун үмээн, хүндүлел болгаш көргүзүг самбыралары база чаартынмаан. Чижээ-дээрге, комбайнёрлар эштер Липин, Делягин, колхозчулар Кулаково, Киселева болгаш тракторист эш Мурыгин олар дүжүт ажаалдазының үезинде үлегерлиг ажылдап турганнар, ынчалзажок оларның үлегерчижээ чырытынмаан. Оон ыңай солуннуң дугаарларынга шүгүмчүлелдиг материалдар база үнгүлээн. Чижээ, инек фермазының эргелекчизи эш Малышев колхозчуларга ээлдек эвес боон, хүлээнген ажылынга харысалга чоктаныр, кампаниялларның изиг түлүк үезинде чүгле бодунуң хуузунда ажыл хереемге хандыккан турганын солуннуң чедиги дугаарынга бижээн турда, партия организациязы ону ыыт чок эрттирген.

«Коммунист» хана солуннуң ажылынга партийжи удуртулганы күштелдирер болза, колхоз бүдүрүлгезиниң бүгү адырларының ажылын эжижидеринге оон рольлуг болуру чугаажок.

С. МААДЫ.

Украин ССР-де

Украин ССР. Сумы областың хереглекчилер эвилелиниң заводунга чайгы-күскү сезонда 2.000 гжыг тонна ногааларны болбаазырадып кылган.

Чурукта: заводта колхоздардан келген помидорларны хүлээп ап турары.

Фото **В. Сычевтуу.** (СЭТА-ның пресслишези).

Кызыл районда культура албан черлериниң ажылы

Кызыл районнуң культура килдизи культура одагларының ажылын эжижидер талазы-биле элээн хемчегларни ап чоруткан.

Бо чылын Чербиде 2000 рубль ном фондулуг чаа библиотеканы ажыткан. Улуг-Хемниң ол чарында 100 олуттуг культура бажыңының тудуун доозуп турар. Кек-Тейде 150 олуттуг чаа кедээ клубтун ханазының тудуун дооскан, клубту бо чылын ажыглалга киирер. Черби, Элегес-Аксының кедээ клубтарының капитал септелгези доозулган. Баян-Колда кедээ клубтун, библиотеканың септелгелери эки шыварлыг чоруп турар. Бышкы одалтага 63 кубометр ыяш белеткетинген. Бо талазы-биле ында кедээ Советтиң даргазы Биче-оол, клуб эргелекчизи Бугаев тодаргай хемчегларни ап турарлар. 11 клуб, библиотекалар ыяшкы одалгаларын бүрүн белеткеп алган болуп турар.

Оон-биле чергелештир кышкы белеткел ажылында улуг четпестер бар. «Тиилелге» колхозта кызыл өг (эргелекчизи Очур-оол), Кара-Хаакта библиотека (эргелекчизи Юферева) олар мынчага чедир септелгеже кирбээн болгаш одаар ыяш чок болуп турар. «Тиилелге» колхоз 36 кубометр ыяш белеткеп бээр болгаш аванзыга акша алган хирезинде белеткээн ыяжы чок. Сталин аттыг колхоз номчулга бажыңын башкылар бажыңы кылган. Оон херексели номчулга бажыңының эргелекчизи Тас-оолдун хуу бажыңында турар. Бо талазы-биле колхоз даргазы Полуэктов сагыш салыышкын салбайн турар.

Районнуң сан килдизи (эргелекчизи эш Коваленко) культура чырыдышкынның одагларын чогуур үезинде акшаланырбайн турар. Баян-Кол библиотеказының, ында кедээ клубтун септелгезинин акшазын мынчага чедир бербээн. Номнар садып алырынга Баян-Кол, Элегес-Аксының библиотекаларынга 2000 — 2000 рубльди бээрин сметте айыткан турбуже, ол акшаны база-да үндүрбээн. Чамдык «Баян-Хем», «Совет Тыва», Сталин аттыг колхозтарда номчулга черлеринге ном салып алырының акша-хөрөнгизин сметке көрбээн чорук дыка четпес.

Районнуң кедээ Советтери культура чырыдышкынның одагларының ажылынга боттуг дузаламчыларны көргүзери чугула.

К. ХЕРТЕК,
районнуң культура килдизиниң эргелекчизи.

Партия чырыдыышкынында организастыг эгелээшкинни улам быжыглаар

СЭКП Өвүр райкому партия чырыдыышкынының системазында чаа өөредилгениң чылынга белеткелди баш бурунгаар чоруп делгениниң түннелинде район иштинге өөредилге чылы организастыг байдалга эгелээн. Партия чырыдыышкынының четкилери сентябрь айда-ла четчелетинген болгаш айда ажылдаар пропагандистер шилитинген, таарыштыр тургустунган болгаш партия райкомунуң бюрозунга бадылатынган турган.

Организастыг хемчегларни ап чоруткаының түннелинде кичээлдер октябрь 1-де чер болганга организастыг эгелээн. Баштайгы кичээлдерге СЭКП райкомунуң ажылдакчылары барып олурушкуулаан. Чырыдыышкынның четкилерин чергелеерде коммунистерниң болгаш активчилерниң күзел-соруун барымдаалап, оларның ниити болгаш политиктиг билиглерин өөреним көргениниңен дыңнакчыларның өөредилгеге сонуургалы улуг болган.

Район төвүнде партияның кежээки школазы 20 кижи дыңнакчылыг тургустунган. Оон ангыда ында марксисчи-ленинчи теорияны орус дыл кырынга өөренир бедиткен хевириниң 22 дыңнакчылыг белгүмү, партия төөгүзүнүң допчу курсун өөренириниң 15 кижи дыңнакчылыг белгүмү болгаш кедээде политшкольлар-биле белгүмнер кичээлдерни айыткан хүннеринде эгелээннер.

Марксисчи-ленинчи теорияны бот-кичээл-биле өөренип турар 15 кижи бар. Лопсан-Серен, Кундан, Федоров олар ботличээлге өөренирлерге консультантылар кылдыр быжыглатынганнар. Ол консультантылар баштайгы лекцияларны номчааннар.

Ам сорулга болза, партия райкомунуң ап черуткаңы баштайгы организастыг хемчегларни улам быжыглаары, партия чырыдыышкынын доктаамал удуртуру болуп турар.

М. ЧАМБАЛ-ООЛ.

КЫЗЫЛДЫҢ БҮДҮРҮЛГЕЛЕРИНДЕ

Мурнакчы бүдүрүлге

Кызылдың аш-чем комбинады областың мурнакчы бүдүрүлгелериниң бирээзи. Комбинат бүдүрүлге планын өй-шаанда долдур күүседип турар. Совет Тыванын 10 чыл оюнга чедиишкиниг ужуражыры-биле алган хүлээлгезин алдарлыы-биле күүседип шыдаан. Чүткүлдүг күш-ажылдың түннелинде комбинаттың ажылчыннары сентябрьның бүдүрүлге планын иштинде продукция талазы-биле 102 хуу, барааның продукция талазы-биле 104 хуу күүсеткен. Коллектив бо чылдың үшкү кварталының бүдүрүлге планын база ажыр күүсеткен.

Коллективтиң ажылчыннарының, бригадаларының болгаш цехтериниң хразында социалистиг чарыш организастатынган. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге, продукцияның бот-үнезин чиигедиринге комбинат биче эвес чедиишкиннерни чедип ап турар. Ажылчын бүрүзү бүдүрүлгениң планын күүседири дээш шиитпирлиг ажылдап турар. Ам коллективте бүдүрүлгениң үлүг-нормазын күүсетпейн турар ажылчын чок.

Комбинатта комсомолчу эш Ваньковага баштаткан хлеб быжырар бригада күш-ажылдың бедик көргүзүглерин чедип алган. Ол бригаданың кежигүннери шупту шалыпчылар болуп турар. Эш Скрипаченконун удурткан өөлчээ база эрестиг ажылдап, хүннүн онаалдаларын 130—150 хуу күүседип турар. Комбинатта мурнакчы ажылчыннарның иштинден эштер Скрипаченко, Качалова, Маношина, Козулин, Ванькова, Жерякова, Тонких, Сысоева, Золотухин олар боттарының онаашкан ажылдарынга ак-сеткиллиг ажылдап турарлар.

Комбинатчылар ам Октябрьның социалистиг Улуг революциязының байырлалынга чедиишкиниг ужуражыры-биле ажылдап эгелээн.

Т. ОЮН.

Бүдүрүлгениң мурнакчызы

Саян Тамбил Кызылдың ыяш заводунга 16 чыл иштинде ажылдап турар. Ол, бо үениң дургузунда аная ажылчындан эгелээш пилорамщика чедир кызымак күш-ажылчы орукту эрткен. Пилорамщиктиң ажылы нарын болгаш берге. Саян Тамбил ол ажылды мергежилдии-биле шингээдип алган. Ол бодунуң профессиязын хүн-бүрүдеги практиктиг ажылдары-биле бойыдып турар.

Саян бодунуң ажылдап турар пилорамазын кончуг эки билир. Ол пилораманы ажылдадып эгелээриниң мурнунда болгаш ажыл дооскан соонда хынамчалыы-биле хайгаарап, кандыг бир техниктиг четпестер бар апарганда ону өй-шаанда эдип ап турар. Пилораманың бүдүрүкчүлүү болгаш соксаал чок ажылдаары дилер иштин байдалындан база дыка хамаржыр. Дилдирер ыяш элезин-довурак чок, чоон будуктар арамныг, ыяш үзүн суук дески болур ужуртлуг. Бир эвес бо негелделерни сагывас болза, пилорама бертинип азы бүдүрүкчүлүүн кудуладып болур деп чүвени Саян Тамбил эки билир.

Ажылга мергежил болгаш аная ынакшыл Саян Тамбилге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн дыка бедидеринге, ажыл нормазын күүседириңге дузалап турар. Ол, Совет Тыванын 10 чыл оюнга чедиишкиниг ужуражыры-биле алган хүлээлгезин чедиишкиниг боттандырып, өөлчегде нормазын 150 хуу күүседип турар.

Саян Самбилович чүгле бүдүрүлге ажылынга мурнакчы болуп турар эвес, харын коллективтиң хөй ниити амыдыралынга база идепкейлиг киржип турар. Ол бодунуң профессиязынга аныяк кадрларны өөредириңге бүгү оргаларын берип турар.

Н. ПОПОВ,
заводта партия организациязының секретары.

Хлеб быжырыкчызының чедиишкини

Хлеб быжырыкчызы Мария Варламовна Ванькова бодунуң чүткүлдүг күш-ажылы-биле коллективтиң ынакшылын болгаш хүндүткелин чаалап алган. Мария Кызылдың аш-чем комбинадының хлеб быжырар цехинге 1950 чылда ажылдап кирген.

Ажылдап эгелээнинин баштайгы хүнүнден эгелээш-ле комсомолчу кыс болдунуң бүгү күжүн коллективтиң ниити сорулгазын—бүдүрүлге планын күүседиринче салган. Мария бодунуң профессиязынга—хлеб быжырарынга дүрген мергежил эгелээн. Аная комбинаттың дуржулгалыг хлеб быжырыкчылары эштер Сухачёва болгаш Блинова олар дузалажып турган. Мария ажыл нормазын 120—140 хуу күүседип турган.

Удаазында коллектив Марияны бригадирге дешпиткен. Ам оон удуртааны хлеб быжырыкчыларының бригадазы комбинатта мурнакчы бригада болуп турар. Бригаданың кежигүннеринде норма күүсетпейн турар кижи чок. Олар өөлчегде онаалгазын 120 хуу чедир күүседип турар. Марияның бригадазы коллективте мурнакчы бригада болур эш Скрипаченконуң баштааны бригада биле аразында социалистиг чарышты салып алган ажылдап турар.

Комсомолчу Мария Совет Тыванын 10 чыл оюнга алдар кылдыр социалистиг чарышка алган хүлээлгезин телептиг күүсеткен. Мария коллективтиң идепкейлиг хөй-ниитичизи.

Шевер даараныкчы

Кызылдың Раскова аттыг даараныгла комбинадында мурнакчылар хөй. Оларның аразында даараныкчы Белдир-кыстың алы коллективте онза хүндүлүг. Ол, даараныгла комбинадынга дерт чыл мурнунда ажылдап эгелээн. Кедээден келген, чаа ажылдап эгелеп турар аныяк уругга баштайгы дээзинде бергелер турган. Ынчалза-даа, даараныкчы болур деп бажыы-биле шиитпирлеп алган аныяк ажыл-ишчиниң изиг күзелин бергелер моондактап шыдаваан.

Белдир-кыска комбинаттың мастерлери, дуржулгалыг даараныкчылары даараныр машинаның нарын кезектерин болгаш оон-биле канчаар ажылдаарын айтып берип турган. Коллективтиң дузаламчызы халас барбаан. Белдир-кыс удаазында мурнакчы даараныкчыларының деннелинге четкен. Ол ажыл нормазын 110—120 хуу күүседип турар апарган.

Ам ол, массалыг чүве даараар цехте ажылдап турар. Белдир-кыс бодунуң кылып турар ажылынга мергежилин хүн-бүрүде бедидип турар. Ол, ажылынга кызымак болгаш ынак. Шевер даараныкчының кылган ажылын мастер-даа, чагыкчы-даа багай деп холуваан.

Белдир-кыстың ажылдың турары Наталья Останинаның баштаан бригадазы комбинатта мурнакчы бригадаларның бирээзи. Совет Тыванын 10 чыл оюнга чедиишкиниг ужуражыры-биле социалистиг чарышка алган хүлээлгезин бригада 112 хуу күүсеткен. Белдир-кыс болгаш оон бригадазының бүгү кежигүннери байырлалга күш-ажылдың бедик көргүзүглери-биле ужуражып турар.

Комбинаттың коллективи Белдир-кыс, Бруткова, Долбаа, Ермаков ышкаш мурнакчыларынга чоргаараап, оларга моон соңгааргы улуг чедиишкиннерни күзеп турар.

Орус чепсектиң алдарлыг тураскаалы

Хоорайда чырыткыландыр бедип үнген ак бажың Севастополга келген кижи бүрүзүнүң кичээнгейин хаара түдүп турар. Ол дээрге 1854—1855 чылларда «Севастополдуң камгалалыының» чараш көрүштүг чуруунуң бажыңы-дыр. Ол болза, чүс-чүс чылларда алдаржаан маадыр хоорайны магададып турар.

Уран-чүүлдүн шыгарангай чогаалы—алдарлыг орус чурукчу Ф. А. Рубонуң бежен чыл мурнунда бижип чураны чаагай көрүштүг улуг чурук өске чер-чурттуг өөлекчилерге улур эрес-маадырлыг тулушкан орус дайынчыларның маадырлыг чоруктарын көрүнчүктелдирип көргүскен. Орус чепсектиң, орус культураның алдарының тураскаалы улустуң ынакшылын дүрүм өзугаар чаалап ап келген. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының тиилээнинин соонда ол онза калбак сураг-ны алган. Чыл санында-ла ону кээп көрген кижилериниң саны чүс-чүс муң чедип турар.

Гитлерлиг өөлекчилерге удур Севастополдуң маадырлыг камгалалының хүннеринде совет командылал чери орус уран-чурумалдың ол ховар дээн чурук-чогаалын төрээн ажы-төлү ышкаш камгалап турган. Ынчалзажок 1942 чылдың июньда ол уран көрүштүг улуг чурукче ужар-чүүлдүн халдаашкынын кылган гитлержилер оон бажыңының солагай талакы чартының үрегдээн болгаш өртедипкен. Хоорайны араатанзыг өзу-биле бомбалап болгаш бооп турбуже, Кара далайның бөлүк далайжы-шериглери чалбыыш шыва алы берген бажыңче шуражы бергеннер. Совет дайынчылар хып турган чурумалдыг пөстү ора кескилээш, ону кезек-кезек аайы-биле алгылап алганнар. Ол камгаланып алдынган бичин кезектерни чоорганнарга болгаш плащ-майгыннарга камныг эптей шараап, дайынчы корабль-биле Новороссийскже, а оортан — хаңы тылче чоруткан.

Ада-чурттуң Улуг дайынының доозулганының соонда улуг чурукту катап тургузуп эгелээн. Улуг чуруктуң бүдүн арткан кезектерин Третьяков галереязының катап тургузар мастерскаяларынга чедирип эккелген. Чурукчуларның мурнунга уран чурумалдыг улуг пөс эвес, харын ойбак-самдар, азыгларын от чигилээн янзы-бүрү хемчээлдерлиг болгаш хевирлериг он-он шаа кезектер чыткылаан. 1.610 дөрбелчин метр уран чурумалдан түгле 493 дөрбелчин метр бүдүн арткан.

Мастерскаяга катап тургузулганың сураглыг мастери, Сталинчы шаннадың лауреады П. Д. Корин баштаан бөлүк чурукчулар ол улуг чуруктуң бүдүн арткан кезээн катап тургускан. Ол ажылды чурукчуларның чогаадыкчы коллективи кылып турган. Ол коллективти сураглыг чурукчу В. Н. Яковлев, а оон мөчээнинин соонда—1953 чылдың июльда — ССРЭ-ниң чурулгалар Академиязының чиигине кежигүнү, Сталинчы шаннадың лауреады П. П. Соколов-Скаля баштап турган.

Москвага чурукту катап тургузарының болгаш белеткел ажылдары чоруп турганының үезинде, Севастополга оон бажыңын катап тургузарының ажылы эгелээн. Аная келген тудугжулар түгле шыргай бүзүндуларны көрүп турган. Олар бичии бүлүн арткан ханага совет солдаттың чыдабиле оюп бижээн сүрөөденчиг одуругларны номчааннар:

«Сээн чараш-чаагай дүрзү-хевириңни дайзын балыглап, бакыырадып каапкандыр. Ынчалза-даа сээн бүгү балыгларыңны эвиртир эмнээр бис, бистиң тура-соруувус-биле катап туттунган турар сен».

Бо сеткил-сагыштың ханызындан болган сөстер хостакчыларның ынак хоорайын болгаш оон төөгүлүг тураскаалдарын канчаар дүрген-не катап тургузар дээр күзел-чүткүлүн илередип турган.

1953 чылдың төнчүзүнге чедир ол улуг чуруктуң бажынын оон мурнундагы архитектуралыг хевирлеринге катап тургускан. Архитекторлар болгаш тудугжулар эзлээн хөй чаа болбаазырадылгаларны база киргеннер. Шаанда ол бажынны чылытпайн турган болгаш агаар-бойдустуң чайгылыышкыннары ол чурукка багай салдарын чедирип турган, оон ужурундан 40 чылдарның дургузунда ону ийи удаа кезик-чамдыктай катап тургузар ужур таварышкан. Ам ында вентиляцияның болгаш одалганың эки системазын тургускан, ол чорук чурулгалыг пөстүн үр үениң иштинде хевээр турарының аргазын берип турар. Чурукту мурнунда ышкаш түгле хүнүс эвес, харын кежээки үеде база көргүзер арганы берип турар электри чырыткызын база чоруткан.

Бажың белен болу бээрге пөске ажылдың көрүм-чурумун тодаргайлап турар ук чуруктуң үлегер-майын болгаш башкы планның үлегер-майык дүрзүлелин чедирген чурукчулар Севастополга чедип келген.

— Севастополга чедип келгениистен эгелээш, улуг чурукту катап тургузарының талазы-биле ажылдың кол уе-чазазы эгелээн — деп чурукчуларның чогаадыкчы коллективиниң удуртукчузу П. П. Соколов-Скаля чугаалап турар. Ленинградтың Тельман аттыг фабриказынга тускай чагыг ёзугаар аргыдып кылдырган пөстү чедирип келген. Шериг далайжыларның дузазы-биле узуну 114 болгаш бедии 14 метр кайгамчык улуг пөстү көрүлде залынга херипкен.

Оон соонда чурукчулар ийи бөлүк кылдыр чарлып алгаш янзы-бүрү хевирлиг уран-чурумалды катап тургузуп эгелээн болгаш чедиишкиниг күүседип доосканнар.

...Көрүкчү иштики чадалаат, көрүлде шелүнче кедүрлүп үне бээрге, оон мурнунга — орус улустуң маадырлыг демиселиниң төөгүзүнде алдарлыг болуушкуннарның бирээзин көрүнчүктелдир көргүзүп турар орус уран-чүүлүн кайгамчык чаагай чурук-чогаалы кестүп келир. Л. Н. Толстойнуң «Севастополь рассказтарында» геннаддыы-биле бижитинген, бүзээлетиргеи, Севастопольдуң ырак перспективазы характыг мурнунга ажыттына бээр.

Ол улуг чурук Севастопольдуң 11 ай камгалалының эң чырыткыланчак үелериниң бирээзиниң дугайын чугаалап турар. Ынчан оон камгалакчылары 1855 чылдың июль 6-да дайынга улуг чидиглерни таварыштырып турган, англо-француз шериглериниң халдаашкынын ойтур шапкан. Чурукту көрген кижи түгле чамдык дайынчы таварылгаларны эвес, харын бүгү тулчуушкунну чүмү-биле көрүп алыр.

Севастопольдуң бүгү чүктеринден болуп турган халдаашкынынарны база оларны канчаар ойтурушаан турганын ында ол-ла хевээр көргүзүп чураан.

Ол чурукта оон мурнунда турган чурукка турбаан болуушкуннар база бар. Рубонуң бодалынга түгле удурланышкак эвес, харын Севастопольдуң маадырлыг камгалакчыларының эрес-дидим чоруктарын улам хандыр болгаш бүзүредир көргүзүп турар чаа чүүлдү уран-чүүлүн ол чурукчогаалынга киргеи чурукчуларның дидим чоруу кижини өөртүп турар. Совет төөгү эртемнериниң чедиишкиннерин ажыглаышаан, чурукчулар катап тургустунган чурукту төөгү талазы-биле алырга, Ф. А. Рубонуундан-даа артык долу болгаш ылап кылганнар.

Академик П. П. Соколов-Скаляның баштааны чурукчулар коллективи уран-сиилиглиг уран-чүүлдүн кайгамчыктыг чогаалын тургускан. Катап тургускан чурук — кайгамчыктыг улуг чурук уран-чүүлүнүн чогаадыкчы салгалының улам ынайгы хөгжүлдезинде шылтаранган базым. Севастопольдуң маадырлыг камгалалының чүс чылының төөгүлүг хүнүнүн мурнуу чырыында совет уран-чурумалчылар маадыр хоорайга үнелиг, кайгамчык чаагай белекти тудусканнар.

М. ТУРОВСКИЙ.

ЧАА КОЛХОЗЧУ СУУР

ХАНДАГАЙТЫ. (Радио-биле). «Коммунизмче орук» кедээ ажыл-агый артелиниң төвү —Арыг-Бажы болза, Өвүр районда көрүштүг суурларның бирээзи кылдыр улам-на калбарып турар. Аная дерт чылдың мурнунда чаңгыс-даа тулуг чок турган, Хандагайты кедээ Советтиң араттары 1951 чылдың ноябрьда «Коммунизмче орук» колхоз болуп каттышкан.

Ажылчы чоннуң материал-культурлуг чаагай амыдыралы дээш Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың доктаамал сагыш салыышкынының түннелинде колхозчу өөгелерниң 48 хуузу чаагайжыды туттунган культурлуг бажыңнарда чурттап турар. Арыг-Бажы суурда медицина болгаш ветеринария, школа болгаш культураның өске-даа албан черлери ажылдап турар.

Колхозтуң бүдүрүлге планында көрдүнген 25 чуртталга бажыңнарын Совет Тыванын 10 чыл оюнга уткуштур доозарын тудуг бригадазы хүлээнген турган. Ам херек кырында 32 бажыңнарны ажыглалга киргеи. Ажылдың өске-даа участоктарының талазы-биле социалистиг чарышта алдынган хүлээлгелер багай эвес күүселделиг: дүжүт алышкыны доозулган, күрүнеге тараа белеткээр хүлээлге 108 хуу, мал өстүрериниң планын ниитизи-биле 107 хуу, өзт болгаш саржаг дужаары бүрүн, а дүк—180 хуу күүсетинген.

Культура хөгжүлдези

САМАГАЛДАЙ. (Телефон-биле). Совет Эвилелиниң акы-дүнма улустарының улуг өг-бүлезинге Тыванын каттышканының баштайгы чылында Тес-Хем районга чүгле дерт эге школа, аная 400 уруглар өөренип, 23 башкылар ажылдап турган. Ам ниитизи-биле 1200 өөреникчилерлиг бир ортумак, үш чеди чылдың, үш эге школалар бар апарган, ында 75 (оон иштинде дээди эртемниг 18) башкылар ажылдап турар.

1944 чылда районга чүгле чаңгыс библиотека турган, ам 7 муң ажыг ном фондулуг 8 библиотекалар ажылдап турар. Ынчаарда 1944 чылда чүгле чаңгыс клуб турган, ам аная үш кедээ клубтар немешкен, ийи радио белдирлери, турум болгаш көжер кинолар, уруглар яслилери база ажылдап турар.

Он чылдың мурнунда районга 8 эмчилерлиг чүгле 4 медпункт турган, ам Самагалдай суурда төп эмнелгеден ангыда безин 5 медпунктулар бар, ында дээди болгаш ортумак эртемниг 20 ажыг эмчилер ажылдап турар. Ол бүгү болза, совет кижилериниң культуразы, кадыкшылдыг чаагай амыдыралы дээш партияның болгаш чазактың улуг сагыш салыышкынының түннели болур.

Областа башкыларның заочный өөредилгези

Совет башкылар бистин социалистиг интеллигенциявыстың эң күштүг отрядтарының бирәзи, оларның мурнунда чаа кижилерни кижизидериниң улуг сорулгазы туруп турар. Бир эвес башкы марксизчи билиглиг кижи болур болза, чүгле ындыг байдалда коммунистиг медерелдиң тыптып тургустунары шиитпирлетинип болур. Чүл дизе, башкының мировоззрениези, оон аажы-чаны, амыдыралы, болуушкун бүрүзүнге хамаарылгазы ынчаарда бүгү өөренникчилерге саңдарны чедирер. Моон ужурунда башкының аажы-чаны, ажыл-чорудулгазы күштүг контрольдуң адаанда туруп турар дээрзин ол медереп билири чугула. Бодунуң сөс домаа-биле өзүп олурар салгавчыларга саңдарны чедирер төлөөде, башкы бодунуң чугаазынга дириг чалгай сеткилди болгаш бодалды киирер ужурлуг, чүге дизе, башкының тускай эртеми чогаалыкчы дешпилгелериниң бирәзи болур.

Ындыг турбуже, чамдык башкылар: В. Борис, Моламдай, Марчин, Анай-оол, Тоюн, Даба-Доржу, Галактионов, Шагдыр, Шири, Ордов болгаш өскелер боттарының билиг медерелин бедидерин орадаштайн, харын аморальдыг үүлгедиглерни болгаш арагалаар чорукту болдуруп турарлар.

Амга чедир тускай башкы эртеми чок болуп турар чамдык башкылар, школаар директорлары болгаш эргелекчилери заочный өөредилгеге кирбейн турарлар. Чижээлээрге, Кызылдың ортумак школазының төрөөн дыл башкызы эш Белек-Баир, Бай-Хаак ортумак школаның директору эш Михайлюк, Бай-Даг, Саглы, Чыргаланды, Элегес, Сосновка чеди чыл школаларының директорлары эштер Кыстам, Дарыма, Дүпшун, Санчай-оол, Ю. Доржу болгаш өскелер кайда-даа өөренмейн турарлар.

Башкы училищезиниң болгаш институттарның заочниктери болуп турар болзалы, сессияларга келбейн турар, а ында-кайда келзе-даа, бир-даа экзамен дужаавайн дедир чоруй бар башкылар областың школаларында бар. Школаларда 10—15 чыл ажылдап турар болза-даа, 1—2 курстарда өөренмишаан турар башкылар бисте хөй. Школаның мурнунда турар бедик соруулгаларны шиитпирлээри хамыктың мурнунда башкыдан, оон бедик идейлиниден, эртемтеоретиктиг билиглериниден болгаш башкылаар мергежилиниден хамааржыр деп чүвени ол башкылар уттуп турарлар. Бир эвес өөренмес болза, башкы болуп шыдавайн баарын олар база уттуп турарлар.

Областың школаларында 600 ажыг башкылар тускай эртем чок болуп турдала Кызылдың педучилищезиниң заочный килдизи (эш Илларионов) багай ажылдап, чер-черге барып, заочник-башкыларга чогуур дузаламчы көргүспейн, оларны өөредилге методиктиг литературага-биле хандырбайн турар. 10 районнарда тургустунган консультация пунктулары база ёзулуг ажылдавайн турар.

Районнарның болгаш хоорайның улус өөредилге килдистериниң эргелекчилери, школаларның директорлары заочник башкыларның ажылын контрольдавайн, ону ала-чаягаарлаашкынга киирип турарлар. Заочниктерниң сессияларын организастыг эвес, куду деннелге, башкыларның желгеп хуузу өвөөш турда эрттирип турар. Чижээ, бо чылдың чайгы сессиязын заочный өөредилгелиг башкыларны бүрүн келдирери-биле ийи черге: Кызылга болгаш Чаданага эрттиреин облоно чөпшээрөөн. Сессияга 702 кижиден 596 кижи келген, а экзамен дужаган 554 кижиден чүгле 172 кижи бүгү эртемнер талазы-биле экзаменни тудуп шыдаваннар. Ылаңгыя орус дыл талазы-биле түңнел дыка куду болган. 2—3 курстарның башкылары литература талазы-биле чогаадыг бижип шыдавастар. Күрүне экзаменинге кирген 70 кижиниң чүгле 27-зи дужаган. Оларның иштинде башкылар Көпай-оол, С. Аракчаа, Норбу, О. Бичи-уруг, А. Көк-оол, Б. Бичи-уруг, Тимофеева, З. Носкова, Т. Санарова, Н. Белугина олар эки түңнелдиг болуп дужаганнар. Ынчалза-даа, заочниктерниң хөй нуруузу боттарының билиин бедидеринче сагыш салбайн, сессиялар аразында үеде ажылдавайн турарлар. Педучилищениң заочный килдизи башкыларны өөредилге номнары болгаш программа-биле хандырбайн турар, а башкылардан оларны тыптынып алырын орадаштайн турар. Тес-Хем, Эрзин, Барыын-Хемчик, Каа-Хем районнарда консультация пунктулары башкыларның ортузунга өөредилгени өнза багай организастан турар.

Районнарның партия, совет организациялары, ВЛКСМ райкомнары заочный өөредилгелиг башкылар-биле чер-черге ажыл чорутпайн турарын демдеглээри чугула.

Улус өөредилге органнарының ажылдакчылары, педучилищениң заочный килдизи башкыларның өөредилгезинче кол сагыш салып, олардан негелдени бедидери чугула. Ылаңгыя өөредилгеден өйталаар башкыларның мурнунга олар башкы эртемин канчап чедип ап, боттарының хүлээлгезин негелде ёзугаар канчап күүседир деп турарының дугайында айтырыгны шыңгыы тургузар апаар.

Башкыларның чаңгыс-даа коллективи аная тайбызырап олурбас болгаш башкы бүрүзү бурунгаар дешпиир дээш кызымак ажылдаар, башкылаашкынның болгаш кижизидилгениң шынарын белдер дээш демиселди күштелдирер.

П. КУРЧЕНКО,
областың улус өөредилге килдизинин кадр секторунуң эргелекчизи.

„Черби“ колхозта четпестерни дарый чайладыр

Кызыл районнуң «Черби» колхозунуң баштаар чериниң даргазы эш Никитин хүннүң-не эртен эрте конторазынче аянныы кончуг базып бар чоруурун көөрге, шынап-ла бодунуң хүлээлгезин күүседир дээш уйгу-чыдын чок ажылдап турганзыг, а ындыг бе дээрге, херек кырында оон ажылды удуртуп, организастап турарында четпестер дыка хөй.

Кажан колхозчулар ажылдап чорупканда, дарга бажыныңче базыптар, оон соонда конторазынга барык-ла олура хүнзээр, бухгалтер эш Лабода-биле аная-ла хөй хөөрежиишкин-биле шак эрттирип турар чоруу эвээш эвес. Артельдың ажыл-агыйының чамдык адырлары сандаргай байдалда. Шаг-үе манаар эвес, күскү сезон ажылдарының түлүк үези эртеринге чоокшулаан, чоок-кавы дагларның баштарында хар чагылап турар. Ындыг турбужа, колхозтуң тараа урар чаңгыс-даа белен склады чок. Ийи кезек чадагай шаңда тараа шыгып, изип турган.

Эш Никитин колхозчуларның күш-ажылын чөп организаставайн турар.— Хоорайже киирер хамык ногаа, картофель чыдып берди, машиналардан дүрген чорудунар деп, ол улуг дүвүрээзин-биле Кызылче телефоннаар. Оон соонда 5—6 машиналар чедип кээрге, оларга четче чүдүрер чүве чок, чүгле чаңгыс машина чыгы четпес ногаа суг бар болгулаар, Дегийт-ле буу-хаа-биле ногааны ажаап, картофельди кастырып ап турган, ам оларны машиналарга чүдүрүп чорулуп турган. Чамдыкта машиналар чүк чок болганда, куруг чоруп турган таварылгалар база бар.

Колхозта ногаа, картофель ажаап алыышкыны дыка чидириглиг болган, ылаңгыя огурецтер соокка алыскан. Сентябрь 20-те чедир ногаа ажаап алдынмайн турган. Тулуг ажылының темпизи кончуг оожум, чуртталга бажыннары крышалатынмаанындан чаъс чаарга, оларның кырындан дамды кирип турар. Беш уруглуг колхозчу Биринней-ниң бажыны крыша чогундан аная улуг чаъстың суу киргеш, кижи олурар аргажок апарган. Ол өг-бүлези-биле өске бир бичии дыкпыш казанак бажыңга шилчий кирген, ындыг болза-даа оон школачы уругларының хүн бүрүде бажыңга ботки-чиэл кылырына таарымчалыг байдал чок болуп, бергедээшкинге таваржып турган. Бир талазында, Биринней-даа, өске-даа колхозчулар боттарының бажыннарын крышалап, дерип алыр, культурлуг ёзу-биле эдилээр дугайында ботиделкейин үндүрер ужурлуг. Ийи талазында, артель баштаар чери колхозчуларның чуртталга бажыннарын крышалаар, бүрүн дерип чорукче, чаа тудугларны калбартырынче өнза кичээнгей салыры негетинип турар.

Чаа аът кажаазы тудар дээн болза, ол ам-даа күүсетинмээн. Мал кажааларының септелгези кылдынмаан, оларның иштинде көрженги орту киир деннелген. Колхоз суурунда эрги аът кажаазы чылдын-на септетинмейн турар. Колхоз бо чылдың тулуунга дыка хөй ыышты бир сын ажыр черде белеткээн, ол ыяш сөөртүүн шыдатынмаан. Пилорама үргүлчү үрелип турар. Чамдык колхозчулар амыгаа чедир чуртталга бажыннарынга чединмээн, колхозчу бүрүзү чуртталга бажынын тудуп алырынче амыызында четпес сагыш салдынган.

Ниитиниң мал ажылынга кичээнгей салбас, харыысалга чок чорук ам-даа бар. Чижээ, хаван ажаакчызы эш Полева ажаап турар хаваннарын үш хонукта өөн каггаш, арагалап турган түңнелинде, хайгаараадан дашкаарлаан 3 хаван өлген. Колхоз баштаар чери куш ажылын хөгжүдеринче сагыш салбаан. 300 хире дагаалар туберкулёзтуг болган. Ынчангаш олар хорамчага база таваржып турар. Артель баштаар чериниң даргазы эш Никитин колхозчуларның ниити хуралының шиитпири чок турбуже, 14 аътты саткан, бир аътты кончуг чиик өртекке чүгле 500 рубльге бодунуң адазынга садышкан турган, ол аът сөөлүнде колхозка дедир эгитингеш, чогуур өртекке сатынган чүүл бар. Көдээ ажыл-агый артелиниң Уставын каржызы-биле үрээр чоруктар-биле эштежип болбас.

Көдээ ажыл-агый артелинде четпестерни дарый чайладыр ужурлуг. Колхозта партия организациязы артельдиң ажылагыйын көлүреринче угландыр болунуң ажылын тода чорудары, удуртукчу болгаш организакчы ролюн бедидери өнза чугула болуп турар.

И. МЕДЗЗЧИ.

Совет кижилерниң ажыл-херектери

Чонга мактатканнар

Чөөн-Хемчик районнуң Баян-Талада эмнелге салбырының ажылдакчылары комсомолчу Надежда Пелипенко, коммунист Татьяна Бильчема олар боттарының онаашкан ажылынга кызымаккай чоруун көргүзүп чонга мактадып турарлар. Олар божуур бажыңны дерээш, ажыглалда киирген. Олар медицина талазы-биле тайылбырлыг лекция беседаларны өй-шаанда кылып турарлар.

Аарыг кижилерни саат чокка хүлээп ап, оларга эптиг эдлек чоруун көргүзүп, суур төвүнде боттарының хүн-бүрү ажылынга-даа, чалалгага-даа, дүн-хүн-даа, ырак-узак-даа дивейн чоруп, аарыг кижилерге эмчиниң дүрген дузаламчызын көргүзүп турарлар.

В. КИЗОГЛО.

Мурнакчы комбайнёр

Сүт-Хөл МТС-тин комбайнёру эш П. Борисов «С—4» деп комбайн-биле Сүт-Хөл районда Калинин аттыг колхозтуң дужут ажаап алыышкынынга ажылдап, 25 ажыл хүнүнде 263 га тараны кестирбишаан, сезон нормазын 122,0 хуу күүседип, районнуң мурнакчы комбайнёрларының деннелинде кирген.

Н. ЛОПСАҢ.

Кызымак чолаачы

Николай Берзилов боду төлептиг, ажылдаанда эрес, каншагай, хүлээлгезин кончуг кызымак күүседип турар эң эки чолаачыларның бирөзи. Ол болза, Улуг-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң автомашина чолаачызы. Автомашиназынга ол кончуг камныг, колхозчулар-биле кады бир демниг, бот-боттарының аразында арга-сүмелиг ажылдап турар.

Үш чылдың мурнунда сандан үндүр үрелгеш, ажыглал чок турган колхозтуң автомашиназын эш Н. Берзилов ёзулуг мырыңай чаа машина ышкаш кылдыр кончуг эки септеп алган.

Дужут ажаап алыышкынының үезинде комбайндан 300 тонна ажыг тараны автомашина-биле шанче ол дажыглап сөөрткен, ылаңгыя районнуң тараа белеткел пунктузунга 75 тонна 465 килограмм тараны сөөртүп чедирген. Чолаачы эш Н. Берзилов күскү сезон ажылдарының үезинде 7 мун тонна километрни эрткен болгаш 175 килограмм кывар, чаар материалларны камнап алган.

Т. ХОВАЛЫГ.

Эки көргүзүглер

Николай Павлович Татаркин хову кораблиниң башкарыкчызында ам 12 чыл ажып турар. Тыва областың колхозтарынга келген дораан-на Чаа-Хөл МТС-ке ажылдап кирген. Ол чыл бүрү бедик көргүзүглериг болуп турар.

Бо чылын ол Молотов аттыг колхозта, «Сталинец —6» комбайны-биле хүнде 12 гектар норманы 180 хуу чедир азы 20 хонукта эш Татаркин 400 гектарнымын ажаап, 700 килограмм кывар түүлү казнап алган. Гектар бүрүзүнден 25—30 центнер дужутту ол ажаап турар.

Колхоз бүрүзүнге тарааны арыглаар, кургадыр механизастатынган шывыглыг шаңнарны тудар

Дужутту чидириг чокка кыска хуусалда, эки шынарлыг ажаап алырынга болгаш күрүнеге тараа дужаалдазын дүргедиринге тарааны арыглаар болгаш кургадыр механизастатынган шанны Каа-Хем районда «Октябрь 14 чылы» көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчулары бо чылын кылып алган.

Бедик механизастатынган тараа арыглаар болгаш кургадыр шывыглыг шаңны кылып алганы-биле ол колхоз күрүнеге тараа дужаалдазын область бир-ле дугаарында санашкан. Тарааны арыглаар, кургадыр ындыг бүрүн херекселдиг шаңны кылыры нарын эвес болгаш областың өске-даа колхозтарынга кылып болурунуң аргалары бар. Ында турум «ажылдаар «МЖС—8» деп тараа арыглаар машинаны тургускан болгаш үш сортировкаларны электри моторунуң дузаламчызы-биле хөделдирип турар.

Ол тараа арыглаар болгаш кургадыр механизастатынган черниң ниити ажылдаар чуруму мындыг: комбайнның бункериниден келген азы молотилкага бастырган тараны автомашинага чүдүргеш ол тараа арыглап, кургадыр черниң хүлээп алыр 9 тонна кирер бункеринче кударга-ла ол тараны резинада кожун каан хымыштар ускаш-ла 7 метр ажыг бедикче боду кедүрүп үндүргеш «ВС—2» деп сортировкага, оон соонда ийи дугаар сортировкага чоорту кудуп бээр: оон соонда тараа кургадыр 8 секцияларга быдарадыр төктүп баткаш, ийи кургаан тараалар соодукчу херекселдерни таварты базы катап куду бадар; ыраазында арыглатынган болгаш кургатынган тараа база-ла кедүрүп үнгеш үшкү сортировкага арыглатынган соонда арыглап, кургатынган тараа боду-ла автомашинаның хааржаанче 2—3 минутадала кутулуп, чүдүртүне бээрге, ону белеткел пунктузунга азы колхозтуң складына дужаар. Механизастатынган шаңның тарааны эккеп дужүрер, арыглаар, кургадыр, соодар болгаш чүдүрер ажылдары шак ынчаар доостур. Ынчаар кылган тараа арыглаар, кургадыр шаңда үш сортировка, тарааны өрү, куду дамчыдып турар үш резинада кожун каан хымыштар, үш электри моторлар ажылдап турар. 12 киловатт күштүг бир электри мотору вентиляторну, тарааны өрү, куду дамчыдар бир херекселди, кургадыла аппараттарын хөделдирер; электриниң 2,8 киловатт күштүг ийиги хөделдиркичи ийи сортировканы ажылдадыр; ол-ла хире күштүг үшкү хөделдиркичи үш дугаар сортировканы болгаш тарааны өрү, куду дамчыдар ийи херекселдерни ажылдадыр.

Шак ындыг тараа арыглаар, кургадыр механизастатынган шаң экономика талазы-биле колхозка улуг ажык дузалыг. Бир тонна тарааны арыглап, кургадырынга чүгле 0,04 кубометр оттулар ыяш чарыгдатынар. Дүн-хүн дургузунда үзүктел чокка ажылдаарынга безин чүгле 1,5—2 кубометр ыяшты оттулар. Оон бүгү механизмнери бир дески ажылдаан тудум-на оттулар чүүл оон-даа эвээш хереглетинер.

Тарааны арыглаар болгаш кургадыр механизастатынган шаңга чүгле үш ажылчын оон бүгү ажылдарын хөделдирериниг четчир. Ол болза, 100 ажыг кижиниң кылыр күш-ажылын чүгле үш ажылчын солуп турар. Эдлечиип турар бир мастер тарааның арыглаашкынын, кургадылганын болгаш механизмнерниң ажылдаарын хынап көөр, оон ыцай оттулукчу-биле база бир ажылчын сортировкаларның шын ажылдаарын хайгаараар.

Тарааны арыглаар, кургадыр шаң ийи эдлчег-биле ажылдаар. Оон бүдүрүкчүлүү 60 тонна, азы үш тонна чүк сөөртүр 20 автомашина ишти тарааны дүн-хүнде арыглап, кургаткаш үндүрер. Ол механизастатынган тараа арыглаар болгаш кургадыр шаңның ажык-дузалынын үнелеп четпес. Ону районнуң бүгү колхозчулары болгаш механизаторлары улуу-биле үнелеп, ындыг механизастатынган шаңны колхоз бүрүзүнге тургузар сорулганы салып турарлар.

Тарааны агаар бойдустуң кандыг-даа үелеринде ажаап алгаш, оон тараазын арыглаарын, кургадырын шууштурулганың аргазы-биле чорударын механизастатынган шаң хандырын болур. Ол ышкаш ол механизастатынган шаң боранныг, чаашкынныг-даа үелерде биче-даа үүк телиишкин чокка ажылдаар аргалыг. Аная арыглаан тараа биче-даа чидириг чок болур. База дужутту чогуур өйүнде чидириг чок, агротехниктиг чурумнар ёзугаар ажаап алыры, күрүнеге тараа дужаарын болгаш келир чылдың бүгү тарылга шолунге бедик шынарлыг, шилиндек сорттуг үрезиннерни арыглап, кургаткаш бүрүн уруп алырын хандырар. Үрезинге хереглээр тарааны арыглап, кургадырынга механизастатынган шаң таарын чалыг температураны берип турар.

Тарааны арыглаар, кургадыр механизастатынган шаңны тударынга Сарыг-Сеп МТС-тиң агроному эш Н. Петров техника талазы-биле боттуг дузаламчыны «Октябрь 14 чылы» көдээ ажыл-агый артелинге болгаш оон тудугжуларынга берип, ону тударының бүгү аргаларын айтып берген болгаш оон тодаргай схемазын тургузуп бээринге улуг рольдуг болган. «Октябрь 14 чылы» колхозта механизастатынган шаң область бир-ле дугааргы тараа арыглаар, кургадыр талазы-биле ажыглалга кирген черниң бирөзи болур.

Ындыг механизастатынган тараа арыглаар, кургадыр шаңны тудары берге эвес. Колхоз бүрүзүнге тудуп болур аргалар бар. Ону тудуп кылырынга «Октябрь 14 чылы» колхозтуң кежигүннериниң эштер Нелюбов, Кукарин, Буторовкин олар улуг сонуургалдыг болуп, эң кызымаккай ажылдаанының түңнелинде бо чылдың сентябрь 5-те ол шанны ажыглалга киргеп. Оон бээр «Октябрь 14 чылы» колхозтуң 250 тонна ажыг, «Кызыл сылдыс» колхозтуң 200 тонна, «Большевик» колхозтуң—100 тонна чыгыы тараларын арыглап, кургадып берген.

«Октябрь 14 чылы» колхозтуң үлегерби-биле колхоз бүрүзүнге тараа арыглаар, кургадыр механизастатынган шаңнарны тудуп кылыры негетенип турар. Бо талазы-биле эрткен чылын область тараа кургадыр «МЖС—8» деп сес машиналарны алган, Бии-Хем районда «Кызыл тараачын», «Искра», Улуг-Хемниң «Күш-ажылдың хостуу» болгаш өске-даа колхозтарга берген турган. Ол колхозтар ол машиналарны амыгаа чедир ажыглалга киирбөөн. Ол болза, тарааны арыглап, кургадырының механизастатынган аргаларын калбаа-биле ажыглаарын чүгле ол колхозтар дыргаларының чедир үнелевейн турарын айтып турар эвес, харын ында МТС-териниң директорларының, районнарның партия, совет органнарының удургучуларының сагыш чованчыр эвезин херечилеп турар-дыр. Оон уламындан Бии-Хем районда «Кызыл тараачын» болгаш өске-даа колхозтарның шаңнарында бастырган тарааларны арыглаарын хожудатканы-биле тараалар изип, бакыраан турар фактылар бар.

Колхоз бүрүзүнге тарааны арыглаар, кургадыр механизастатынган шаңнарны тудар талазы-биле боттуг хемчегларни алыры колхозтар баштаар черлериниң, МТС-тер директорларының, СЭКП райкомнарының болгаш райкүүскомнарның удургучуларының соңгаардалып болбас база бир чугула сорулгазы болур.

Б. АЛЕКСЕЕВ.

Тудугже кичээнгей салыр

Сүт-Хөл районда Киров аттыг колхоз (даргазы эш Очур-оол) ында тудуг бригадазы бригадири эш Семис-оол) тулугнуң планын күүсетпейн турар болгаш чамдык туткан бажыңнарының шынары колхозчуларның негелдезин хандырбайн турар.

Саман-биле кылыг-туткан үжен бажыңнарның чүгле ханаларын тургускаш ара каапкан. Ол бажыңнар чаашкындан ханалары үрелип турар, чаа бажыннарның шалалары, соңгалары, хаалгалары чогуур негелдезинге чедир эки шынарлыг кылдынмаан.

Тудуп турар бажыңнарны чогуур негелдезинге чедир эки шынарлыг кылып, тудуг бригадазының ажылын дүрген экижидип, ону дириг удуртулга-биле хандырары колхоз баштаар чериндан болгаш ында партия эге организациязындан негетинип турар.

Н. КОЧАЛ-ООЛ.

Багай ажылдап турар

Кызыл районнуң «ТАРН 12 улуг хурал» колхозта почтачы Поносов колхозчуларның чагыткан солун сеткүүлдерин болгаш чагаа харылзаазын эдлеринге чедирбейн турар. Оон ужурундан чамдык колхозчулар чыл эгезинден бээр чагыткан солуннарының четче номерлерин албайн турар. Чижээ М. Доржу чагыткан «Шын» солунун номер аайы-биле четче албайн келген.

Б. НИКОЛАЙ.

МТС-териң машина-трактор паркының септелгезинге чогуур ийүнде белеткенир

СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунуң база партияның болгаш Чазактың дараазындагы шиитпирлеринде машина-трактор станциялары колхоз бүдүүлгезиниң материал-техниктиг базазы болур деп айыткан.

Колхозтарга бедик дужуттуң чедип алыышкыны машина-трактор паркының ажылдаар аргазындан бүрүн хамааржыр. Тракторлар өске-даа машиналар техника талазы-биле болгаш өске-даа чылдагааннар-биле үрелик эвес, үзүктел, соксаал чокка ажылдаарын хандырарын механизаторлардан улуг негелде салдынып турар. Машина-трактор паркының ажылдаар аргазы оон септелгези кайы хире чорутунганындан бүрүн хамааржыр.

1955 чылдың хову ажылларынга машина-трактор паркының белеткели колдуунда күскү-кышкы үеде чорутунган турар. Бо талазы-биле ажылдың харыысалгалыг үези ам келген. Ол болза, машина-трактор станцияларының ажылдакчыларынга онза ужур-дузалыг болуп, тракторларның, комбайннарның өске-даа көдээ ажыл-агый машиналарының күскү-кышкы септелгезиниң үези өгелеп турар. Машина-трактор станцияларының ажылдакчыларының сорулгазы болза, ол чугула хемчегларни чогуур үезинде МТС-териң амыыралынга ёзулуг боттандырары болур. МТС-териң удуртукчулары эрткен чылдарның алдагдалдарын болгаш четпестерин өөренип көөрү чугула.

Эрткен чылын чамдык МТС-тер септелгеже улуг озалдаашкын-биле кирген. Бай-Хаак МТС (директору эш Чернов, кол инженери эш Шубин) септелгени октябрь 1-де эгелээр ужурлуг турбуже, харын ноябрь 20-де озалдаашкын-биле эгелээн, оон түңнелинде машина-трактор паркының чамдык кезии часкы хову ажылдарының үезинде, а комбайннар —дужут ажаап алыышкынының үезинде септетинген. Трактор паркының машиналары багай шынарлыг септетингениниң дүрген үрелип, аъарнага таваржып, көдээ ажыл-агый ажылдарының изиг-түлүк үезинде доктаамал ажылдатынмас ийикпе азы эрткен эртикжеге чедир мырыңай аная турган.

Бүдүүлгениң оран-суурлары чогуур үезинде ёзулуг белеткетинмээн, септелге дерилинмээн, соок оран-бажыңнарга чорутунган, бажыннарның септелгезинге болгаш чаагайжыдылгазынга чарыгдаары-биле көрдүнген акша-хөренги бүрүн ажыглатынмаан.

Ам чурттуң бүгү МТС-териниг нептеретинин турар тракторлар болгаш өске-даа машиналар септелгезиниң кезектеп септээр аргазын чүгле Сарыг-Сеп, Бии-Хем МТС-тер шингээдип ажыглап турар. Элээн хөй МТС-тер тракторларны болгаш комбайнларны септээрде, септелгениң технология чурумун үреп турган, ынчангаш септелгениң шынарын кудулаткан болгаш аная дыка хөй акша-хөренгини чарыгдап үндүрген. Областың МТС-териниг септелге дериглери багай эвес хандыртынза-даа, олар бүрүн ажыглатынмаан ылаңгыя хемчег херекселдер багай ажыглатынып келген.

МТС-терде күш-ажылдың сагылга-чуруму септелге үезинде куду деннелге турган. Кызыл-Мажалык МТС-тин ажылчыннарының 50 хуузу чамдык үелерде ажылга үнмейн, ынчангаш ында агрегаттарның, кезектер септээр черлериниг ажылы хөй катап үстүп, септелге саадап турган. Септелге ажылчыннарының ортузунга политкижизидилгелиг ажыл кончуг эвээш чорутунган, ылаңгыя оларга лекциялар номчулгазы барык болбаан. Часкы хову ажылдарының эгезинге чедир машина трактор парктары барык белен эвес болгулаан, часкы тарылга 8—10 ажыл хүннеринде чорутулар ужурлуг турбуже, харын ол 40 ажыл хүннеринде үргүлчүлээн.

Септелгени чогуур үезинде эки шынарлыг доозарын хандырарда МТС-тер күскү хову ажылдарын доосканының сөөлүнде дораан-на септелге ажылын кидин-не түлүктеп чорудар. Чамдык аңгы-аңгы ажылдар доозулганда, аная хамаарышкан тустус машиналарны чогуур байдалга тургузары-биле МТС-че чорудар. Тракторларны, комбайннарны, көдээ ажыл-агый машиналарын кадагалаар таарымчалыг черлер машина-трактор станцияларында шагда-ла белеткетинген турар ужурлуг.

Машина-трактор паркының шын кадагалалынче МТС-тин удуртукчулары онза кичээнгейни салыры чугула. МТС-териг хөй нуруузу көдээ ажыл-агый техниказын эки кадагалавайн турар. Кызыл-Мажалык МТС-те көдээ ажыл-агый техниказының кадагалалынче кандыг-даа кичээнгей салдынмаан. Ында «СД-24», «СЗТ-47» деп маркалыг сеялкалар, «КП-3» деп культиватор болгаш өске-даа машиналар чазык, сандаргай, оларның ниити өртээ 20 мун рубль ажыг. 36 мун 128 рубль өртектиг «АТЗ-НАТИ» деп трактор кышкы үеде септетинмээн болгаш оон кезектери тоймаглатынган.

Трактор бригадаларындан келген соонда дораан-на тракторларның, комбайннарның болгаш өске-даа көдээ ажыл-агый машиналарының адаанга кылын манзы ыяш дежээр, оларны ховунуң хир-довураандан аштап арыглавышаан, үс-биле чаар. Агрегаттар болгаш аңгы-аңгы кезектер мунгаш бажың иштинге кадагалатынган турар. Бригадирлер, улуг трактористер, комбайнёрлар херекселдерни болгаш кывар, чаар материалдарның дериг-херекселдерин эмгелиг байдал-биле бүгү тракторларның, комбайннарның болгаш көдээ ажыл-агый машиналарының акты ёзугаар хүлээп алыышкынын боттандырар.

Септелге сезонунда областың бүгү машина-трактор станцияларынга тракторларның, комбайннарның болгаш көдээ ажыл-агый машиналарының септелгезиниң кезектеп септээр аргазын нептередири чугула. Ону боттандырарда, хамыктың мурнунда септелге мастерскаяларының белеткелин чорудар херек.

Элээн хөй МТС-терде мастерскаяларның шолу, аңгы-аңгы кезектериниг септелгезиниг талазы-биле ажылдаар черлер чедишпес ужурунда, херекселдер-биле хандыртынган тус-тус оран-бажыңнарга септелгени чорудар. Септелге ажылдарының чаңгыс аай хевирлиг технологиязы-биле болгаш чаңгыс аай эвес дериглериниг янзы бүрү хевирлиг ажылы-биле механизатор калрларны таныштырарынче улуг кичээнгей салыры чугула. МТС-териг кол инженерлери болгаш мастерскаяларның эргелекчилери септелгениг чаңгыс аай технологиязынга үндезилээш, бүдүүлге чорудулгазының схемазын ажылдап кылыр херек.

МТС-териг чугула сорулгаларының бирөзи болза, станоктарның паркын элээр, үрелир чоруктан камгалаары болур. Кайдала станоктарның техниктиг ажаалгазы кошкак организастатынган азы оларны чогуур үезинде септевейн турар болдур, ында станоктар дүрген ажыглалдан үнер ийикпе ажылдап шыдавас апаар, ынчангаш, нарын септелге негетинер. Станоктар ажыглаашкыны болгаш септелгези эки организастатынган тудум-на, олар хөй чылдарның дургузунда ажылдап шыдаар.

Станоктарны чөп ажыглаарынга кезериниг чуруму заводтун кылган чогуур айтыышкынныры-биле дүүшкен кестириглер быжыглаарының аргалары шыңгыы күүсетинип турузун дээш негелде салдынып турар. Ол негелделерни үрээнде, станоктарның элээшкини дүрген болдунуп турар.

Бүдүүлге станоктарының ажылынга станоктун тургузуун билир, чүгле мергежилдиг ажылчыннарны киирер. Станокту ажыглап эдилээр талазы-биле инструкцияны станок бүрүзүнге бар болдурар, МТС-тиң ажылынга ол-даа, өске-даа бөдүүн чурумнарны үрээр таварылгалар эвээш эвес турган, ынчангаш, инструкция турары чугула. Станоктар ылаптыг эвес ажылдаар болза, тракторларның септелгезиниг шынары куду болур.

Машина-трактор станцияларының күскү-кышкы септелгезиниг белеткелинге ажылдакчыларны хандырар чаа чуртталга бажыннарының тудуу болгаш эргилериниг септелгези база хамааржыр. Амыдыралдың чугула чүүлдери-биле хандыртынган үлегерлиг ниити чуртталга бажыңнары, культура-массалыг хемчегларни чорудар орансуур баш бурунгаар белеткетинген турар ужурлуг.

Машина-трактор паркының күскү-кышкы септелгезинге МТС-териг чүгле чогуур үезинде белеткели ол чугула болгаш харыысалгалыг ажылды бүрүн чедишкиниг болдурар. МТС-териг сорулгазы болза, 1955 чылда колхозтарның бедик дужут, өстүрүп алырыг хандырар дээш тракторларны, комбайннарның болгаш көдээ ажыл-агый машиналарының септелгезинге белеткели болгаш септелгезин чогуур хуусада бедик шынарлыг доозары болур.

С. БАРКАЛОВ.

Улус демократиязының чурттарында

Прагада В. И. Ленинниң музейинде

ПРАГА. Прагада В. И. Ленинниң музейи Октябрьниң социалистиг Улуг революциязының үжен чеди чыл оюнуң бүлүүзүнде чаа экспонаттар-биле долдунуп турар.

Чехословакияга революсчу ажылчын шимчәшкининге болгаш Чехословакияның Коммунистиг партиязын тургузарынга ленинизмниң идеяларының улуг саңдарын көргүзүп турар документилерни көрүкчүлер улуу-биле сонуургап турар. Чехословакияның ажылчы чоннарының социализмни тургузарынга совет улустуң канчаар дузалап турарының дугайын әлдән каш делгеглер чугаалап турар.

(СӘТА).

Румын-совет найыралдың айы

БУХАРЕСТ. Сентябрь 7-де Румынияга румын-совет найыралдың чаңчыл болган айы әгелөөн. Ук айның дургузунда чурттуң хоорайларынга болгаш суурларынга совет улустуң коммунизм тургузуушкунунга чедишкиннериниң дугайын, тайбың болгаш улустар аразының айыыл чок чоруу дәәш ССРӘ-ниң могаг чок демиселинiң дугайында, Румын Улус Республикага Совет Эвилелиниң дузаламчызының дугайында лекцияларны болгаш илеткелдерни чоруткан турар.

Айның хүннеринде Совет Эвилелинге алдар болдурган делгелгелерни ажыдар, күш-ажылдың мурнакчы совет методтарын чырыдар, спортчу маргылдаалар болгаш улустуң селгүүстәәшкиннери болур.

Сентябрь 7-де Бухарестиниң солуннары румын-совет найыралдың айынга алдар болдурган мурнуку түүлдерни парлаан.

«Скынтейя» солуннуң бижип турары болза, Совет Эвилели-биле бузулбас найырал румын улуска әң-не үнелиг чорук, оон бүгү тиилелгелериниң шиитпирлиг байдалы, чурттуң чечектелишкини дәәш демиселдиң магадылалы болур. Румын-совет найыралдың айының байырлаашкыны болза, улуг совет улус-биле румын улустуң найыралының илерәәшкини, социализм тургузуушкунунга советтиң кайгамчыктыг дуржулгаларын румын улустуң ажыглаарынга чырыткылыг көргүзүг болур.

(СӘТА).

Польшаның судно тудуушкунунуң чедиишкини

ВАРШАВА. Чоокта чаа Гданьның судно кылыр чери балыкчы чаа траулерни ажыглалга киргген. Суднону рекордчу кыска хуусада кылган. Ол болза, Польшаның судно тудугжуларының дайын сеөлүндеги үеде кылганы үүс дугаргы судно болур. 1950 чылдың деңнели-биле алырга, улусчу Польшада судно тудуушкунуну 9 катап өскен. Гданьга, Гдыня, Щецинге туткан судноларны ам Европаның, Азияның, Американың әң ырак порттарындан безин көрүп болур.

(СӘТА).

Болгарияның көдээ чонунуң медицина хандырылгазының экижээни

СОФИЯ. Бо чылын Болгарияда суурларның медицина албан черлериниң четкизи дыка калбарыш турар. 30 участок әмнелгелерин тудар деп планнаан болза, ам 23 туттунган. Чоокку үеде база 7 чаа әмнелгелер ажыттынар. Оон аңгыла, суурларда 17 әмнелге пунктулары, 28 фельдшер участоктары болгаш 57 божудулга бажыңнары ажыттынган. Бо чылын кедээже 400 хиреныяк әмчилерни чоруткан турар, олар көдээ әмнелгелерге болгаш әмнелге пунктуларынга барып ажылдаарлар.

(СӘТА).

Венгрияда тайбыңның чәәшкинин чедиишкинниг тараткан

БУДАПЕШТ. Тайбыңның бешки чәәшкининге бижидашкининиң чедишкинниг чоруп турарының дугайында тускай медээни октябрь 3-те парлаан. Чәәшкининиң түүнүн 1 миллиард 100 миллион форинт кылыр айыткан болза, херек кырында 1 миллиард 123 миллион 634 мун 300 форинт түүнүг кылдыр бижиткен. Чәәшкинге бижидишкинни сокса́ткан.

(СӘТА).

Культурлуг харылзааның аргентина-совет институдунуң ажыл чорудулгазы

БУЭНОС-АЙРЕС. Культурлуг харылзаның аргентина-совет институду Совет Эвилелиниң культуразын болгаш уран-түүлүн өөренирингe улуг сонуургалды салып турар чуруттуң хөй-нитизиниң күзелин өзугаар чорбушаан, Кордова болгаш Росарио хоорайларда бодунуң салбырларын ажыткан.

Росариода салбырның ажыдышкынынга ол салбырның президентизи адвокат Мануэль Родитес чыылганнарның мурнунга түве чугаалаан. Ийи чурттарның аразында культурлуг харылзаа болза, Аргентинаның болгаш ССРӘ-ниң улустарының аразында бот-боттарын билчир чорукту болгаш найыралды калбартырынга улуг ужур-дузалыг болур деп ол чугаалаан болгаш ССРӘ-ниң культурлуг чедишкиннери-биле танышар чорук аргентина улуска өнза ажыктыг болгаш чаагай болур деп демдеглөөн.

(СӘТА).

КНО-нуң Кол Ассамблеязының тоску сессиязы

НЬЮ-ЙОРК. Совет төлөөлериниң саналдан киргген: «Чепсегленишкинни кызырарының болгаш массалыг уэутказашкынның атомнуг, водородтуг болгаш өске-даа хевирлерин хоругдаарының дугайында айтырыг талазы-биле улустар аразының конвенциязын (керөөзин) чарарының дугайында» база «Кыдат далайлар районунга судно әжиндириишкининиң хостуун үрөөнинiң дугайында» пунктуларны хүн айтырыынга киирериниң дугайында Кол комитеттиң сүмелөөшкиннерин Кол Ассамблеяның октябрь 6-да хүндүсү пленарлыг хуралынга чугаалажып көрген. Бадылаашкыннарны совет төлөөлериниң саналдарының талазы-биле әвес, а кол комитеттиң илеткелиниң талазы-биле ниити чорударын Кол Ассамблеяның даргазы саналдаан. Бирги пунктуну хүн айтырыынга киирер болгаш чанкайшичилериниң дәәрбечи үүлгедиишкиннериниң дугайында айтырыгны хүн айтырыынга киирерин түр соңгаарладыр деп шиитпирни Кол комитет үндүрген дәәрзин мооң мурнунда дыңнадып турган болгай.

Бадылаашкыннарны совет төлөөлериниң киирген ийи саналдарының талазы-биле аңгы-аңгы чорударын ССРӘ-ниң төлөөлекчизи А. Я. Вышинский саналдаан. Кыдат далайларның районунга судно әжиндириишкининиң хостуун үрегдәәнинiң дугайында бистиң саналывысты бо сессияның хүн айтырыынга киирериниң дугайында айтырыгны чугаалажып көрүп әлдән каш хүн соңгаарладыр деп комитеттиң шиитпирлөөнiн Кол комитеттиң илеткелинде дыңнадып турар-дыр. Комитеттиң ыңдыг шиитпирин бистиң төлөөлеривис шын әвес деп санап турар, чүге дәәрге, оон юридиктиг болгаш политиктиг үндезини чок. «Кыдат далайлар районунга судно әжиндириишкининиң хостуун үрөөнинiң дугайында» бистиң саналывысты хүн айтырыынче киирип тура, бистиң төлөөлеривис болза, сөөлгү үеде кыдат далайларның чоогунга янзы-бүрү чурттарның садыг судноларынче дәәрбечи халдаашкыннарның болгаш ол судноларны чанкайшичи шериг судноларының әжелеп алырының таварылгаларының удаа-дараа апарганы-биле бо саналды киирип турар дәәрзин демдеглеп турган деп А. Я. Вышинский медеглөөн.

Ону бадытказары-биле Вышинский әлдән хөй таварылгаларны сагындырган. Ол «Туапсе» деп совет танкерни болгаш «Президент Готвальд» деп польша садыг судноузун әжелеп ап турганын айыткан. Өскедаа чурттарның, ылаңгыя «Хайфа» деп англи чүк судноузунче, «Родита» деп база бир англи судноже болгаш «Хейнрих Иессен» деп дами судноже өске-даа халдаашкыннарны ол айыткан.

«Кыдат далайларның районунга судно әжиндириишкининиң хостуун үрегдәәнинiң дугайында» айтырыгны хүн айтырыынга киирериниң дугайында саналывысты киирип турарывыс үеде херек кем-буруулуг үүлгедиглериниң бүдүн системазының дугайында болуп турар, ол үүлгедиглер болза, ажык далайга судно әжиндириишкининиң хостуунуң ниитиге чептүг деп көрдүрген принципин каржызы-биле үрегдәәни болуп турар. Ол кем-буруулуг үүлгедиглерни Кол Ассамблея шиитпирлиг буруу шавар ужурлуг деп Вышинский чугаалаан.

Ынчангаш, француз чазактың дузазы-биле «Туапсе» деп танкерниң дугайында чугаалажыышкыннар чорудуп турар дәәрзинге үндезилеп алгаш, үстүнде айтынган пунктуну хүн айтырыынга киирериниң дугайында айтырыгны чугаалажып көрүп әлдән каш хүннерде соңгаарладырының дугайында Кол комитеттиң киирген саналы база үндезин чок болуп турар. Ол чылдак база-ла үндезин чок чылдак болур, чүге дәәрге Совет Эвилелиниң төлөөлериниң тургускан айтырыы кандыг-бир чангыс судноларга, азы кандыг-бир чангыс таварылгага хамаарышпайн турар дәәрзин бис айтып турган бис. Бистиң тургускан айтырыывыс дыка улуг ниити болгаш дыка чугула принципиалдыг шинчилиг болгаш принципиалдыг ужур-дузалыг айтырыг болур. Ол болза, ажык далайга садыг судноларынче дәәрбечи халдаашкыннарның практиказы деп адазарындан өскәәр адатынмас шак ыңдыг практикага хамааржып турар.

Айтырыгны хүн айтырыынга киирериниң дугайында оон бодун чугаалажып көрүп әлдән каш хүннерде соңгаарладырының кандыг-даа—юридиктиг-даа, политиктиг-даа,—үндезини чок болган дәәрзин бо бүгү үүлдер херечилеп турар.

Кол комитеттиң ыңдыг шиитпири-биле чөпшәәрежип болбас дәәрзи тодаргай. Бис ону шак ыңдыг практиканы соксадырын хөй-хөй таварылгаларны сагындырган. Ол «Туапсе» деп совет танкерни болгаш «Президент Готвальд» деп польша садыг судноузун әжелеп ап турганын айыткан. Өскедаа чурттарның, ылаңгыя «Хайфа» деп англи чүк судноузунче, «Родита» деп база бир англи судноже болгаш «Хейнрих Иессен» деп дами судноже өске-даа халдаашкыннарны ол айыткан.

«Кыдат далайларның районунга судно әжиндириишкининиң хостуун үрегдәәнинiң дугайында» айтырыгны хүн айтырыынга киирериниң дугайында саналывысты киирип турарывыс үеде херек кем-буруулуг үүлгедиглериниң бүдүн системазының дугайында болуп турар, ол үүлгедиглер болза, ажык далайга судно әжиндириишкининиң хостуунуң ниитиге чептүг деп көрдүрген принципин каржызы-биле үрегдәәни болуп турар. Ол кем-буруулуг үүлгедиглерни Кол Ассамблея шиитпирлиг буруу шавар ужурлуг деп Вышинский чугаалаан.

«Туапсе»—деп суднонуң дугайында Франция биле Германияның аразында чугаалажыышкыннарның чоруп турары-биле холбаштыр ол пунктуну чугаалажып көрүп соңгаарладырын гоминданчы төлөө Кол комитеттиң хуралынга ышкаш база катап саналдаан.

Кол Ассамблея «Кыдат далайлар районунга судно әжиндириишкининиң хостуун үрегдәәнинiң дугайында» айтырыгны чугаалажып көрүп 40 делегацияларның бадылаашкынын өзугаар соңгаарладып каан. Анаа улуг алды делегация—ССРӘ, УССР, БССР, Польша, Чехословакия болгаш Индия бадылаан. 7 делегациялар, оон иштинде Бирманың болгаш Сириянның төлөөлери дадагалзай бергеннер.

«Чепсегленишкинни кызырарының болгаш массалыг уэутказашкынның атомнуг, водородтуг болгаш өске-даа хевирлерин хоругдаарының дугайында айтырыг талазы-биле улустар аразының конвенциязын (керөөзин) чарарының дугайында» пунктуну сессияның хүн айтырыынга киирерин Кол Ассамблея 55 бадылаашкыннар-биле доктааткан. Хуралга олурушкан делегациялардың чаңгызы-даа дадагалзаваан болгаш чаңгызы-даа улурланмаан.

(СӘТА).

Кыдат-цейлон садыг дугуржулгазы

ПЕКИН. Кыдат Улус Республиканың даштыкы садыг министерствозу биле Цейлонуң чазаның садыг төлөөдериниң аразынга садыг дугуржулгазынга аттар октябрь 8-те Пекинге салдынган деп Синьхуа агентилели дыңнаткан.

Дугуржулга өзугаар Кыдат Улус Республика Цейлондан 50 мун тонна каучукту садып алыр, а Цейлон КҮР-дан 270 мун тонна ристи садып алыр.

(СӘТА).

Вьетнамның Улустуң армиязы Ханойже кирип турар

ШАНХАЙ. Вьетнамның информация агентилелиниң дыңнадып турарын өзугаар алырга, октябрь 8-те эртенгиниң 6 шакта Вьетнамның Улустуң армиязының доктаамал шериг кезектери Ханойже угландыр шимчеп әгелөөн, хүндүскүүнүң 3 шакта хоорайны шилчидип бәәриниң планын өзугаар Ла-Тань кудумчуунуң солдаринге (ДИК) чеде берген. Октябрь 8-те Вьетнамның Улустуң армиязының харылзаа офицерлери найыслалдан француз эвилелдиң чепсектиг күштерин көжүрүп үндүрериге белеткениң-биле Ла-Тань кудумчуунуң чамдык пунктуларынга француз эвилелдиң чепсектиг күштериниң харылзаа офицерлери-биле ужурашкан. Ол көжүрүп үндүрүүшкүн эртенгиниң 6 шактан әгелөөн болгаш кежәәкиниң 5 азы 6 шакта доостур. Октябрь 10-да француз эвилелдиң чепсектиг күштери Жиа-Лам райондан көжүп үнер. Ынчангаш октябрь 10-нуң хүнүнүң төнчүзүнде Вьетнамның Улустуң армиязы найыслалды болгаш оон кыдыгларын бодунуң хыналдазынга алыр.

Вьетнамның Улустуң армиязы найыслалче чоокшулап турар үеде кыдыг суурларның чурттакчыларынга изин-биле утхутканнар. Ол ужуражыышкыннар үргүлчү чыскаалдар болгаш армияның база улустуң өөрүшкүлүг байырлалы болуп турган.

(СӘТА).

Гоминданчыларны Индонезиядан үндүр шөлүп турар

ДЖАКАРТА. Парлалганың дыңнадып турары-биле алырга, Индонезияда гоминданчы агентилерниң ажыл чорудулгазынга улур хемчеглерни индонези эргечагыргалар ап чорудуп турар. Чанкайшичи бөлүктерге ажыктыг улуг ажылды үүлгедип турар Джакартада гоминданчыларның эвилелиниң улуртукчуларының бөлүүн Индонезиядан үндүр шөлүүр деп юстиция министерствозу шиитпирлөөн.

(СӘТА).

Франциянның чонунуң саны

ПАРИЖ. Франс Пресс агентилелиниң дамчыдып турары болза, 1954 чылдың майда чоруткан чизе даңзының четче әвес түүнелдерин өзугаар алырга, Францияның чону (колониялардың сананаска) 42.774 мун кижи чедип турар.

(СӘТА).

Италияда ажыл чоктарның өзүлдези

РИМ. Италияның статистиказының төп институдунуң дыңнатканы болза, 1952 чылдың сентябрьдан 1954 чылдың майга чедир Италияда ажыл чоктарның саны 363 мун кижи чедир өскен.

Ол саннар болза, чедир санатынмаан саннар-дыр деп «Унита» солун айтып турар.

(СӘТА).

Мурнуу Кореяда ажыл соксадыышкыны

ПХЕНЬЯН. Мурнуу Кореяның Тоньян Тхоньсин агентилелиниң дыңнатканын барымдалааш, Кореяның төп телеграф агентилелиниң дыңнадып турары болза, америк шериглерге хамааржып турар шериг дериг херектерин сөөртүр ажыл кылып турар Цусананың болгаш Масанының порт ажылчыннары сентябрь 30-да ажыл соксадыышкыны кылган. Мурнуу-корей эрге-чагыргалар ажыл соксадыышкынын «дурумге таарышпас» деп чарлаан.

(СӘТА).

АКШ Японияны чепсеглеп турар

ШАНХАЙ. Японияның Киодо Цусин агентилелиниң дамчыдып турарын өзугаар алырга, бо чылдың мартта Япония биле АКШ-тың аразынга ат салдынган «бот-боттарын камгаланчырын хандырарының дугайында дузаламчы» дәәр керөөге үндезилөөн Японияның чепсектиг күштери АКШ-тан 1954 бюджет чылында 40 миллиард 310 миллион иен (акша) түүнүг боо-чепсекти алыр. Японияның курган чер шериглери 27 миллиард 880 миллион иен, шериг-далай күштери—7 миллиард 680 миллион иен, шериг-агаар күштери — 4 миллиард 75 миллион иен түүнүг боо-чепсекти алыр.

(СӘТА).

Францияның национал хуралында

ПАРИЖ. Октябрь 7. Бөгүн Францияның национал хуралы чыылган. Анаа Барыын Германияны чепсеглөөр дугайында айтырыгның талазы-биле тос чурттарның Лондон чөвүлел хуралынга чардынган дугуржулгаларның дугайында Францияның министрлер чөвүлелиниң даргазы Мендес-Франстың илеткелин дыңнаан болгаш ол айтырыг талазы-биле бижимел негелделерни чугаалажып көөр.

Барыын Германияны чепсеглөөр дугайында тос чурттарның Лондон чөвүлел хуралының хүлөөн алган дугуржулгаларын француз парламентиниң тус-тус депутаттары канчаар көрүп турарының дугайында Францияның национал хуралында саналдар әгелөөн.

(СӘТА).

Иран солуннарның өнчүк-чөңгәәзи үргүлчүлеп турар

СТАМБУЛ. Совет Эвилелиниң дугайында өжөнниг медәәлерни хөй-хөй иран солуннар болгаш журналдар парлап үндүрерин уламчылап турар. Чижә, «Таракки» деп журнал Совет Эвилелиниң тайбыңга ынак политиказынга бүзүревес чорукту үндүрерин орадашпышаан, «Иранга коммунистиг эргилдәә» белеткәәринге ССРӘ-ниң киржилгезиниң дугайында хоп-мегелерни үндүрүп турар. Иран армияның офицерлерин болгаш нефти дугайында дугуржулгага удурланганнарны массалыы-биле тудуп хоругдан турары-биле холбаштыр әлдән хөй солуннар база катап советке улур кампанияны өөскүдүп турар. Чижә, сентябрь 28-те «Эттелаат» солун шериг губернатору орус дыл кырында муң-муң кезек «үрегдекчи литература» тывылган дәәр дугайын дыңнадып турар. Оон-биле чергелештир «Арам» солун совет алчын черинде болгаш СӘТА-ның салбырында типография бар болуп турар ышкаш деп нүүлдәәшкиннiг дыңнадыгны парлап турар.

Нефти дугайында кулданыглыг керөөни моджлис күштүг болдуруп бадылаарын чедип алырын болгаш совет-иран харылзаларны бакса́радырын күзеп турарларның өөскүдүп турар бо бүгү нүүлдәәшкиннiг шуугаазының баҗы болза, иран кызыгаарының чоогунга советтиң шериг белеткелдериниң дугайында база тургустунуп турар «радиоактивной чалгыгаар» дугайында меге дыңнадыгны сентябрь 30-де «Эттелаат» солунуң парлап үндүргени болуп турар.

(СӘТА).

Индияда даштыкы әәлел черлери—америк империализмниң базазы

Америк дайынзырактар Индияда даштыкының әәлел черлерин боттарының шериг базазы кылдыр хуулдурганының дугайын сөөлгү чылдарның дургузунда алий чурттарның парлалгазы улуг дувурөөзин-биле медәәлеп турарлар.

Индияның барын болгаш чөөн талакы эриктеринде девискәәрлериң хей кезиин каш-каш үүс чылдарның мурнунда португал, а оон соонда француз колонизаторлар әжелеп ап, ол черлерни боттарынга колония кылып алганнар. Индияда әң-не сураглыг португал колониялар Гоа, Даман, Диу (ниити шөлү 1. 630 дөрбелчин миль, чурттакчыларының саны—620 мун кижи), база Францияның — Пондишера, Карикал, Инаан, Маэ (ниити шөлү—203 дөрбелчин миль, чурттакчыларының саны — 320 ажыг мун кижи). Колонизаторлар ол девискәәрлерни чурттуң чонун болгаш Азияның улустарын үптеп-дәәрбедәәриниң тәарымчалыг чери кылдыр ажыглап турарлар.

Соңгу-атлантика эвиделинге Португалияны киргген Индияда партугал колония әәлелдеринге америк чагырыкчы бөлүктериниң өзулуг әәлер болурунга чедиргген болгаш национал тускай хамаарышпас чорук дәәш демисежип турар Азия улустарынга кыжанмышаан, ол черлерни Мурнуу-Чөөн Азияда боттарынга шериг базазы кылып ап турарлар. Даштыкы күүнелерден Индияның девискәәринче шургүп киреп дәәр орадажыышкыннарга удурланмышаан, база ол чорукту Индияның иштики херектеринге чаржалажыышкын кылдыр көргеш, Соңгу-атлантика эвилели болза «Азияда болгаш Африкада ирип-дүжүп турар колониализмниң камгалакчызы болгаш магадылалы» болур деп Индияның премьер-министри Неру онзалап демдеглөөн.

Индияда португал әәлел черлеринде америк дайынзырактар тергиидеп турарын чугаалап турар фактыларны даштыкы парлалга хөйү-биле көргүзүп турар. Сөөлгү чылдарда португал Гоаны (1400 дөрбелчин мильди әжелеп турар, Индияда әң-не улуг даштыкының әәлел чери) америк хөренги-биле болгаш АКШ-тың контролюнун адаа-биле Мурнуу-Чөөн Азияда әң улуг шериг-далай болгаш шериг-агаар базазы кылып турар. Индияның барын талакы эринде амгы үениң әң улуг порттарының бирөзи—Гоаның девискәәринде Мармагоа порт тургустунган. Мармагоада болгаш Бамболимде американнарның хайгааралы-биле әң улуг ийи аэродром кылдынган.

1951 чылдың январында АКШ биле Португалияның аразында чардынган «бот-боттарынга дузалажыр болгаш камгалал дугайында керөө» Индияда Португалияның әәлел турар черин камгалаар сорулга-биле аанга «хереглетинер акша-хөренгини болгаш чепсекти» ажыглаарын көрүп турар. Ол-ла 1951 чылда ол сорулгаларга 13.000 мун рупийни (индий акша) дөзевилөөн. 1953 чылда ол түүн 18 миллион ажыг рупий четкен.

Индияда Португалияның колония әәлелдеринде чорудуп турар шериг белеткели АКШ-тың Азияда агрессчи планынга таарыып турар.

Индия бодунуң девискәәрин даштыкы империалистериң әәлелеп алыры-биле кажан-даа эптежип көрбөөн болгаш даштыкының әәлелин чок кылыр дәәш демисежип турар. «География, төөгү, экономика талазы-биле чангыс аай, база ол ышкаш национал айыыл чок чоруктуң болгаш камгалалдың чылдагааннары-биле» ол әәлел черлери Индия-биле катап каттыжарын Индияның чазаа болгаш хей-ниити негеп турар. Индияның чазаа ол сорулга-биле Португалияның чазаанга чурттакчыларының сонуургалын барымдалааш, әәлел черлериниң дугайында чугаалажыышкыннары әгелөөр деп каш удаа санал киирип турган. Ынчаарга АКШ-тың чагырыкчы бөлүктеринге деткитиргген Португалияның чазаа ол саналды үргүлчү хүлөөвейн келген. Индияның девискәәринде бодунуң колониалдыг әәлел черлерин камгалаарынга Каттышкан Штаттар улуг сонуургалдыг деп индий парлалга бижип турар. Индияның девискәәринде даштыкының әәлел черлериниң талазы-биле бодунуң негелдезиниң ойталаар кылдыр Индияны албадаарынга бүгү-ле аргаларны ажыглаар деп америк конгресстың төлөөлекчилер палатазының республиканчыларының баштыңы Джозеф Мартиниң АКШ-тың чазаанга кыйгырыы тодаргай чижек болуп турар. Уолл-стриттиң чүүлдүгүүнген деткимчези-биле Португалияның премьер-министри Салазар Индияда бодунуң әәлеп турар черинден Португалия кажан-даа ойталавас деп каш катап бодунуң чагааларынга айтып келген. Гоаның генерал-губернатору генерал Гедезаның дайынзырак медеглели оон дугайын херечилеп турар, чүл дәәрге, оон эргезиндe бар туруп турар «бүгү-ле акша-хөренгилерни ол девискәәрни болгаш өске-даа португал әәлел черлериң камгалаар» дугайында Лиссабондан оон инструкция алганын «Ивнинг ньюс оф Индия» деп индий солуннуң корреспондентизи медәәлөөн.

Индияда колониалдыг әәлел черлериниң чурттакчылары даштыкының әәлелин чок кылыр болгаш оларны Индия-биле катап каттыштырар дәәш, демократтыг эрге болгаш хосталга дәәш империалистиг дарлалга улур демиселге шиитпирлиг кирип турарлар. Бүгү-ле черлерде патриоттуг организацияларны тургузуп турарлар. Колониялардың чурттакчылары империализмге улур демиселди араатанзыг кадыг-дошкун дерзинелдиң байдалдарында чорудуп турарлар. «Сезинчиг кижилерни» тудуп хоругдаар болгаш шөлүүр кызыгаар чок арганы оларга берип турар «айыыл чок чоруктуң дугайында хоойлу» дәәр чүвени Каттышкан Штаттарның айтылгазы-биле Салазарның ол черде фашистиг эрге-чагыргазы калбаа-биле ажыглап турар. Хоругдалда туруп турар политиктиг херектиг кижилерге эң-не дерзин хилинчетәәшкинни болгаш шаажылалды таварыштырыш турар. Гоада «Куанзе морте» деп карабажын «өлүмнүң камери» болуп сураг аан.

Каргыс шагдааларның кадыг-дошкун шаажылалы турбуже, Индияда даштыкы әәлел черлериниң чурттакчылары боттарының алыс күзелин—индий улус-биле катап каттыжарын хандырып бәәрин шыңгыы негеп турарлар. Сөөлгү үениң дургузунда улустуң шимчәәшкини өнза дыңнаан. Әлдән хей кедее суурларының чурттакчылары колонизаторларны үндүр ойладып турар болгаш чер-черниң бот-эргелдиң органнары кылдыр кедее советтерни тургузуп турарлар. Бодун долгандыр патриоттуг күштерин каттыштырып турар Гоануң Улустуң партиязы чоннуң ортузунда улуг алдар-сураг чаалап ап турар. Национал-хосталгалыг шимчәәшкиннер өске-даа колониалдыг әәлел черлеринде база калбарыш турар.

Гоануң чурттакчыларының ортузунда антипортугалчы болгаш антиамериканчы хөннерниң өзүүшкүнү португал эрге-чагырганың болгаш оларның океан ыңдынла өөзәжикчилериниң дайынзырак өнчүк-чөңгәәни кыысырының чылдагазны болуп турар. Португалия биле оон Индияда колониларының аразында үргүлчү аргыжылгалар болуп турарын, ол ышкаш пассажир пароходтарынга Гаоже португал шериг күштерин немей октан турар дугайын Индияның информация бюрозу медәәлеп турар. Гоада колониалдыг эрге-чагырганың боо-чепсектиг 10 мун ажыг солдаттары болгаш ужар-чүүл безектери дайынчы белен турар. Шериг албанын эрттирер хире бүгү кижилерни калчаалыы-биле хавырып турарлар. Бүгү-ле чурттакчылыг суурларда комендантчы таныыл албанын тургускан. Индия-биле кызыгаарлажып турар районнарда дайын үеэ ышкаш, база ыңдыг корум-чурумну тургускан.

Индияның чазаа Португалияның чаазанга португал әәлел черлеринде сөөлгү байдалдарга кичәәнгейни угландырган әлдән каш ноталарны чоруткан болгаш оон дурум чок аажылаашкынны дәәш харыысалганы Португалия хүлөөр аппарын айтып турар. Индий девискәәрде португал әәлелдерниң дугайында айтырыгта Индияның эрге-ажыктарынга улурланышкак турушту Англия әәлеп алган. Англи чазак индий чазакка Индияда португал әәлелдерде байдалдарның талазы-биле медеглели кылган болгаш оон-биле Индияга тодаргай ыйыышкынны кылырын орадашкан. Англи чазактың дипломаттыг овузунун Индия шиитпирлиг ойтур шаап, бодунуң девискәәринде даштыкы әәлелдерниң дугайында айтырыгны тайбың шиитпирлөөр дәәр күзелин база катап демдеглөөн.

Индияда даштыкы әәлелдерниң дугайында айтырыгны тайбың шиитпирлөөринин аргазын Францияның әәлелдеринде тургустунган байдал айтып турар. 1949 чылда француз чазак бодунуң мурнунда колониязы Чандернагорны, а бо чылын—Маэни болгаш Янаону Индияга шилчидип бергени билдингир. Амгы үеде Индияның болгаш Францияның төлөөлекчилериниң аразында Пондишераның болгаш Карикалдың келир үеэнге хамаарыштыр чугаалажыышкыннар чоруп турар.

Индияның хей-ниитизи даштыкы әәлелдер дугайында айтырыгта чазактың турушун деткип турарлар. Бүгү индий улустуң күзелин илеретпишаан «дайынның сорулгаларынга азы өске улустарны чагырарының сорулгаларынга» даштыкы күүнелериниң Индияда девискәәрлерин ажыглаарынга төнчүнү салырын тайбыңның Бүгү-индий чөвүлелиниң бюрозу негеп турар. Колониалдыг әәлелдиң улустарының даштыкы дарлалга улур база оларны дайын сорулгаларынга ажыглаарынга улур демиселин деткиринче тайбыңның чер-чер комитеттерин, бүгү чуртта өске-даа организацияларны тайбыңның Бүгү-индий чөвүдели кыйгырып турар.

Б. РЯБОВ.

Харыысалгалыг редактор
Д. О. БЕГЗИ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Харыысалгалыг редакторнуң 3—62, харыысалгалыг редакторнуң оралакчызының, партийжи амыдырал, культура болгаш амыдырал киллистериниң — 3 — 88. харыысалгалыг секретарьның 3—68, пропаганда болгаш кедее ажыл-агый, үлетпүр болгаш транспорт, чагаа киллистериниң, бухгалтерияның 4—98, иштики информация киллизиниң — 3 — 65.

ТС—02061

Культура эргелелиниң типографиязы